

Monogràfic

15 anys dels «Documents professionalitzadors»: Recorregut, vigència i presència (?)

- Cohabitatge sènior •
- Conversa amb Dani Zelko •
- La Renda Bàsica Universal •

Quaderns d'Educació Social
número 24

Coordinació general:
Joan Gener Barbany

Consell de redacció:
Fátima Cevallos Correa
Gemma Lapaz Lacorte
Daniel Martínez Sánchez
Armand Medina Bover
Charo Quero Migueles
Senén Roy i Català
Montserrat Sánchez Aguirre
Marta Venceslao Pueyo

Coordinació tècnica:
Maria Figueras Pol

Traducció i correcció català:
Miquel Marcè Fort

Traducció i correcció anglès:
Simon Berrill – Versus Linguistic
Solutions, SL

Revisió de galerades:
Sònia Rodon Torner

Disseny:
Toni Sánchez Poy

Il·lustracions:
Gala Pont

Edita:
Col·legi d'Educaadores i Educadors
Socials de Catalunya (CEESC)
Aragó, 141-143, 4a
08015 Barcelona
NIF: Q-5850040F

Impressió i enquadernació:
El Foli Verd SCCL

Barcelona, desembre 2022
Dipòsit Legal: B. 2030-2002
ISSN: 1578-9780

L'editor pot compartir o no
les opinions dels autors
i no se'n fa responsable.

El paper d'aquesta publicació
és 100% reciclat i la impressió
s'ha fet amb tintes compostes
amb olis vegetals.

sumari

Monogràfic

15 anys dels «Documents professionalitzadors»: Recorregut, vigència i presència (?)

- 6 Genealogia i vigència dels *Documents professionalitzadors* de l'educació social | José García Molina
- 16 «Jo, sincerament, no sé què són els *Documents professionalitzadors*» | Judit Gonzano Arjona
- 28 «Contenen els *Documents professionalitzadors* un saber útil?» | Antonio Alcántara, Graciela Esebbag, Encarna Medel i Joan Gener Barbany
- 34 Ràdio Nikosia, El Llindar i Impulsem: l'educació com a antidestí | Laura Sayavera Basón
- 48 Il·lustració | Nadia Hafid
- 50 Seguir l'alfabet amb Dani Zelko | Armand Medina i Dani Zelko
- 60 La renda bàsica universal, o com recuperar les lògiques de l'educació social | Sara Blázquez
- 70 Regularització i inserció laboral: dignificar el procés oferint oportunitats formatives
Andrea Lizana Pérez
- 78 Cohabitatge sènior, una alternativa per envellir en comunitat | Èlia Pons Pic

editorial

Enguany fa quinze anys que es van crear els *Documents professionalitzadors*, una aposta entre professionals i el món acadèmic per vertebrar i recollir el que serviria com a punt d'ancoratge, d'orientació i de professionalització de l'educació social. La celebració d'aquesta efemèride ens permet interrogar la vigència d'aquests documents, tenint en compte l'escenari socioeducatiu contemporani. Sembla que, en un context de retrocés dels drets socials, l'educació social camini cap a una cruïlla on el control i la gestió social siguin el centre de les accions, en detriment de la nostra funció educativa.

L'educació social opera en territoris de frontera, i ara, més que mai, volem construir una acció educativa compromesa amb la promoció i la vinculació cultural dels subjectes amb qui treballem. Esdevé, doncs, imprescindible crear espais de reflexió i mantenir els referents teòrics que ens orientin en la nostra pràctica. És per aquest motiu que apuntem a l'intent de poder donar espai a projectes educatius vertebrats pel dret a l'educació i al seu caràcter pedagògic.

El monogràfic de *Quaderns* que teniu entre les mans pretén ser un espai d'obertura a la reflexió a través de la revisió dels *Documents* des de diferents òptiques; ja sigui fent un recorregut genealògic de la seva gestació, donant veu als professionals que coordinen programes i projectes en l'àmbit de treball de l'educació social, o bé passant per la veu dels estudiants universitaris en relació amb la seva formació.

Més enllà del monogràfic, s'ha plantejat l'abordatge d'alguns dels reptes actuals de la professió. Per això, es conversa amb Dani Zelko a partir de les seves pràctiques artístiques; es proposa reflexionar la professió des de la renda bàsica universal; i, per acabar, s'obren possibilitats pràctiques des del cooperativisme d'habitatge sènior i la inserció laboral de persones en situació d'irregularitat administrativa.

Monogràfic

15 anys dels

«Documents professionalitzadors»: Recorregut, vigència i presència (?)

D'on venen els *Documents professionalitzadors*?
Com es van escriure? Quins elements en disputa
es van posar en joc per fer-ho?

Han estat i són un saber útil que orienta polítiques, serveis,
programes, encàrrecs, accions, etc. de l'educació social?

Quines funcions pedagògiques i quins
compromisos polítics contenen?

Ajuden a superar la dispersió dels àmbits
pràctics i esdevenen un element cohesionador
de la funció de l'educació social?

Com els han provat aquests quinze anys?
Mantenen la contemporaneïtat?

On són? Són vivificants? Són irrellevants?

Formen part de la construcció de la identitat professional
de les estudiants i els estudiants d'Educació Social?

Com s'han traduït en les pràctiques professionals?
Ens ajuden davant dels conflictes ètics?

Genealogia i vigència dels *Documents professionalitzadors* de l'educació social

José García Molina

Formalitzar, incorporar i difondre una definició acceptada universalment de la professió, un catàleg de funcions i competències que els i les professionals desenvolupen als seus llocs de treball i, finalment, alguna modalitat de codi deontològic que delimiti els valors i les conductes exigibles en l'exercici professional,

nalitzador que s'ha donat al si de l'educació social ens adverteix que aquesta ni pot ni ha de ser una excepció a la norma. El procés d'elaboració dels *Documents professionalitzadors* d'ASEDES, així com la seva definitiva aprovació col·legiada, l'any 2007, va suposar una fita essencial en el procés de professionalització de la nostra

Els *Documents professionalitzadors* van assentar la base sobre la qual educadores i educadors socials podíem construir una cultura o identitat professional unitària.

professió a l'Estat espanyol. L'afirmació no peca d'enyorança retrospectiva ni d'excés celebratori pels quinze anys acabats de complir. Mirar enrere ens fa recordar el repte que va suposar unir (no només en documents legals, sinó en l'imaginari professional) la diversitat

suposa, almenys en les societats modernes i contemporànies, el comú denominador exigible a qualsevol professió que aspiri tant a ser reconeixible com a ser reconeguda. Evidentment, el recorregut professio-

nalitzador que s'ha donat al si de l'educació social ens adverteix que aquesta ni pot ni ha de ser una excepció a la norma. El procés d'elaboració dels *Documents professionalitzadors* d'ASEDES, així com la seva definitiva aprovació col·legiada, l'any 2007, va suposar una fita essencial en el procés de professionalització de la nostra professió a l'Estat espanyol. L'afirmació no peca d'enyorança retrospectiva ni d'excés celebratori pels quinze anys acabats de complir. Mirar enrere ens fa recordar el repte que va suposar unir (no només en documents legals, sinó en l'imaginari professional) la diversitat i la dispersió de les tres «ocupacions no manuals», preprofessionalitzades, que van acabar conformant l'educació social: educació especialitzada, educació d'adults i animació sociocultural. Els *Documents*

professionalitzadors van assentar la base sobre la qual educadores i educadors socials podíem construir una cultura o identitat professional unitària.

Abans d'entrar en matèria val la pena preguntar-nos si, avui dia, entenem què distingeix una feina o un ofici d'una professió. Som conscients d'aquesta distinció fonamental els que ens dediquem a la formació de futurs professionals? Ho és el mateix col·lectiu professional? Coneixem la naturalesa i la raó de ser de la nostra professió fins al punt de poder explicar-les sense vacil·lacions ni embuts als qui no la coneixen? Ja hem assenyalat en un altre lloc (GARCÍA MOLINA i SÁEZ CARRERAS, 2021) que, malgrat els esforços realitzats i el temps transcorregut, en el col·lectiu d'institucions, agents i persones implicades en el desenvolupament d'aquesta professió persisteix una dificultat evident per explicar a la ciutadania, a les instàncies polítiques, a les altres professions, als

estudiants mateixos, etc., de manera clara, específica i distintiva, el fet de ser i la raó de ser de l'educació social.

Per què, malgrat el que s'ha fet, persisteixen el desconeixement i la dificultat per afirmar clarament i unitàriament la identitat i la missió social d'aquesta professió?

L'evidència d'aquest obstacle ens fa tornar a pensar en els *Documents professionalitzadors*. Per què, malgrat el que s'ha fet, persisteixen el desconeixement i la dificultat per afirmar clarament i unitàriament la identitat i la missió social d'aquesta professió? I si bé un article d'aquesta naturalesa no permet resoldre totes aquestes qüestions, sí que possibilita una exposició breu d'allò essencial del procés de professionalització de l'educació social i del paper que hi han tingut els *Documents professionalitzadors*.

De les ocupacions a la professió

L'estudi sistemàtic de les professions ha establert riques distincions en el significat i l'abast de conceptes que, en les nostres converses quotidianes, es fan servir de manera indiferenciada o sinònima: ocupació, feina, professió, ser un bon professional, etc. Ens ha fet saber que les professions formen part d'un sistema estructurat i estructurant-se al

«conflictes interprofessionals» darrere de la monopolització d'un camp d'ocupació formen part de la història de les professions (SÁEZ CARRERAS i GARCÍA MOLINA, 2006; GARCÍA MOLINA i SÁEZ CARRERAS, 2021). En el cas que ens ocupa, caldria recordar els conflictes mantinguts i sostinguts amb treballadors socials, mestres, pedagogs, etc.

Però la distinció conceptual entre ocupació (ocupabilitat) i professió (professionalisme o professionalització), a més, il·lumina les conseqüències fenomèniques que en deriven. Mentre els empleats acostumen a ocupar el lloc de simples assalariats, en condicions variables, els professionals troben més oportunitats per a un exercici inspirat en una certa «missió» social, política, ètica. Aquesta consciència uneix els professionals en una

L'any 2000 ASEDES es va fer conscient de la necessitat de comptar amb aquests documents per avançar en el procés de professionalització de l'educació social.

voltant d'una sèrie de factors, variables i correlacions de forces que afecten tots els grups professionals. Aquests lluiten per l'anomenat «control ocupacional»; és a dir, per acotar un espai d'acció exclusiu i, en la mesura que sigui possible, per ampliar l'espai laboral amb d'altres àmbits susceptibles de formar part de la seva «jurisdicció laboral». Aquests

mena de transcendència (feta d'idees, valors, percepcions i lluites col·lectives) que sobrepassa, sense ignorar-los, els interessos immanents. Els professionals s'organitzen per conformar i visibilitzar la professió, per aconseguir reconeixement, persistir en la seva unitat davant d'altres professions o ocupacions, mantenir-se en el sistema i, si és possible, ampliar-hi la seva influència.

Com es pot deduir, la lògica professional sobrepassa de bon tros la simple defensa de les condicions laborals.

Aquests objectius obliguen a comptar, d'una banda, amb estructures pròpies i particulars (associacions i col·legis professionals, centres de formació, etc.) que arranquin i sostinguin els *processos de professionalització*, i, de l'altra, amb una cultura o identitat unitària de la professió. És aquí on entra en joc la rellevància d'uns documents on s'expliciti el fet de ser de la professió, la missió social, els valors, la cultura, la ideologia i l'ètica professional, les funcions i les competències, etc.

Considerem que amb aquests pocs vímets n'hi pot haver prou per albirar el decisiu paper que han tingut, tenen i haurien de continuar tenint els *Documents professionalitzadors* de les educadores i els educadors socials. Però endinsem-nos

ja en la seva genealogia i en l'anàlisi de la seva vigència.

Breu genealogia dels *Documents professionalitzadors*

Tal com es pot llegir al preàmbul dels *Documents professionalitzadors*, ASEDES es va fer conscient des de l'inici, l'any 2000, de la necessitat de comptar amb aquests documents per avançar en el procés de professionalització de l'educació social. De fet, era una demanda reiterada i explicitada pel col·lectiu d'educadores i educadors socials i, en conseqüència, l'Associació va fer un encàrrec, sufragat amb recursos econòmics, humans i materials, que es va concretar en plans de treball per a l'elaboració col·lectiva i l'aprovació col·legiada dels documents esmentats. Els requisits de partida exigien que fossin elaborats pels mateixos professionals, i que tinguessin la capacitat

de representar els diferents àmbits laborals i de sintetitzar la tasca històrica que havien dut a terme les tres ocupacions preprofessionals. A més, i per descomptat, havien d'estar en condicions de ser legitimats pel conjunt del col·lectiu. No era una tasca fàcil, ni en la concepció ni en el desenvolupament. Tot i això, després de dos anys d'intens treball coordinat, el febrer del 2004 s'assoleix una primera fita: tant la *Definició* com el *Codi deontològic* van que-

ment que establís les funcions generals i les competències del col·lectiu professional, transcendent i incorporant-hi, alhora, les pròpies de cada àmbit laboral particular. No es tractava, en cap cas, d'elaborar un document que fos el fruit de simplement aplegar àmbits, experiències, funcions o tasques. La pura suma d'experiències singulars no arriba mai a generar un universal en què el conjunt es pugui reconèixer. El risc que corren sempre els qui consideren

que la simple suma de les parts pot acabar component un corpus unificat és crear un Frankenstein. En conseqüència, el document havia de ser capaç d'impulsar un marcat caràcter professionalitzador, necessàriament universalista i transcendent d'allò que simplement s'havia donat a les ocupacions.

Els eixos sobre els quals va girar la feina de lectura, reflexió, debat, aportacions i consens es van centrar a remarcar el caràcter pedagògic i social de la professió.

dar aprovats a l'Assemblea General, celebrada a Toledo.

La fita aconseguida posava més de manifest, si fos possible, la imperiosa necessitat d'elaborar el document que, fet i fet, resulta el més important i definitori per a la professió: el *Catàleg de funcions i competències*. Aquest s'havia d'harmonitzar amb la línia marcada pels ja aprovats i, novament, ASEDES va liderar el projecte i el pla de treball per a l'elaboració d'un docu-

ment. En altres paraules, en la generació del document s'hi jugava la possibilitat que, juntament amb els ja aprovats, fes de «point de capiton» que aconseguís la identificació i la comunió professional dels diversos àmbits i ocupacions prèvies al procés de professionalització. A més, com és fàcil de deduir, s'hi jugava la possibilitat d'establir la singularitat de l'educació social i les distincions pertinents respecte d'altres col·lectius professionals. Tots aquests elements re-

sulten necessaris i valuosos per al reconeixement i la unitat d'acció dels mateixos professionals, però no en menys grau per al seu reconeixement i legitimació per part d'instàncies polítiques i socials i, en darrer terme, de la ciutadania a què destina el seu exercici.

La comissió creada per complir l'encàrrec va seguir una metodologia de treball similar a la que s'havia seguit des del Grupo de Formación Permanente de l'associació professional d'educadors socials de Castella-la Manxa per a l'elaboració de la *Definició*. Tot i això, en aquesta ocasió, els participants van conformar un grup de treball molt més nombrós i obert. De fet, es va enviar i publicitar una carta perquè qualsevol membre d'ASEDES es pogués sumar al grup de treball. Finalment, al procés, s'hi van sumar representants d'associacions i col·legis professionals (APES-Aragó, CPESRM, COEESCV, CEESC i CESCLM), així com, ocasionalment, estudiants i professionals de l'educació social. El treball dut a terme a les sessions presencials, així com el de redacció final dels *Documents*, va comptar amb l'assessorament d'alguns experts, en concret, el de Juan Sáez Carreras (Universitat de Múrcia), Rosa Marí Ytarte i José García Molina (Universitat de Castella-la Manxa).

Els eixos sobre els quals va girar la feina de lectura, reflexió, debat, aportacions i consens es van centrar a remarcar el caràcter pedagògic i social de la professió, cosa

que alhora permetia apropar-se i diferenciar-se d'altres professions. A més, i per descomptat, es va treballar sobre textos i referències legals europees i internacionals; sobre textos que s'havien publicat, en revistes i en congressos, des del mateix col·lectiu professional; textos provinents d'universitats i institucions de formació; documents d'altres professions amb més tradició i consolidades, etc. Un altre requisit, com s'ha esmentat anteriorment, va ser partir dels *Documents* ja aprovats, per la qual cosa resultava irrenunciable entendre l'educació social com un dret de la ciutadania, una professió que treballa per millorar les condicions de vida dels individus i del conjunt, i no focalitzada en exclusiva en sectors o col·lectius particulars. Finalment, es feia imprescindible integrar a la línia discursiva, tant el concepte de professió com la comprensió dels processos de professionalització que segueixen les ocupacions que aspiren a convertir-se en professions. No es tractava d'una simple prouja intel·lectual o acadèmica, sinó que tots aquests esforços per generar una cultura o identitat unitària no perdessin de vista que la mateixa educació social estava immersa en aquest procés i anhelava assentar i legitimar la professió en el catàleg de professions, en el marc de les polítiques socials i educatives i, en darrera instància, en la mateixa estructura de la nostra societat.

Finalment, després de més de dos anys de feina, va veure la llum el *Catàleg de funcions i competències* d'ASEDES. El redactat definitiu es va aprovar a la reunió de Palma del 6 de juny de 2007, mentre que la seva posada de llarg, la publicació i la ratificació, va tenir lloc en el marc del V *Congrés Estatal de les Educadores i Educadors Socials*, celebrat a Toledo entre el 27 i el 29 de setembre de 2007, sota el títol suggeridor de «La professionalització: recorreguts i retrats d'una professió».

Per acabar, tal com assenyalava FUERTE GARCÍA (2007, p. 3), la comissió d'ASEDES va elaborar un dossier de treball «que recull tot allò relacionat amb la comissió *Definició, funcions i competències*». Un dossier que explica les sessions de treball presencials (actes, informes trimestrals i memòries), però també altres qüestions de rellevància aparegudes al llarg del procés d'elaboració i de ratificació del *Catàleg*. A què ens referim? A les aportacions, els debats, les diferències i els conflictes expressats pels diferents territoris a través de les seves associacions i col·legis professionals. Cap procés de creació col·lectiu i col·legiat és un camí de roses, i també hi va haver diferències de criteri, de perspectiva i de posició que, afortunadament, es van aconseguir resoldre col·lectivament. Per això, aquest dossier constitueix un document rellevant per a estudiants, educadors, docents o investigadors que vulguin

aprofundir en un dels avatars centrals del procés de professionalització de l'educació social. Hi trobaran una breu genealogia feta dels processos i els obstacles, de les diferents lògiques exposades, dels consensos i els dissensos sobre els quals es van edificar els *Documents professionalitzadors* i, en definitiva, l'actual identitat professional de les educadores i els educadors socials.

I ara?

Com hem defensat (SÁEZ CARRERAS i GARCÍA MOLINA, 2006), l'educació social a Espanya remet a una construcció històrica que ha anat elaborant la seva perspectiva i percepció gràcies a la de diversos actors: els mateixos professionals i les seves organitzacions, l'Estat, la universitat, altres professions, etc. Tota construcció històrica, com ho és la professionalització de les professions, està subjecta a variables, conjuntures i conflictes que impossibiliten preveure una direcció o destinació complerta. Si la *proximitat* i la *persistència* dels professionals al voltant dels seus ideals compartits resulten clau en la subsistència i el creixement d'una professió, els *Documents professionalitzadors* són la pedra an-

gular d'aquesta comunitat d'ideals. I com que els reptes que la professió afronta avui no difereixen significativament dels que va afrontar ahir, els documents que tenim, o els que vulguem tenir, continuaran exercint

No es tracta del gastat «fer més pràctics» els estudis universitaris, sinó que la lògica de les professions i de la professionalització travessi les disciplines científiques estudiades en la titulació.

un paper essencial en la solidesa de l'esdevenir professionalitzador.

Per acabar, unes breus consideracions per als actors implicats en el nostre procés de professionalització que considerem que ajudarien a aquest enfortiment.

Als col·legis professionals i, consegüentment, a les educadores i educadors socials. No cal cedir en l'afany de difondre, transmetre i contagiar la lògica universal i professionalitzadora dels *Documents*. Ells són «l'ADN discursiu de la professió», ens expliquen davant nostre i davant dels altres, més enllà de preferències i especia-

litzacions. Les professions amb gran tradició —per exemple, la medicina— tenen molt clar què són, quina és la seva missió social, el seu lloc en l'entramat social, més enllà de les especialitats o el tipus d'institució on treballin els professionals. L'estatus i la lògica universalista de la professió no canvien perquè apareguin noves malalties, especialitats o tècniques sanitàries. Cal entendre que les pràctiques de l'educació social poden variar perquè canvien els temps i les situacions socials, però la missió social i les funcions de la professió no poden canviar tret que es converteixi en una altra, o desaparegui. Això no impedeix la revisió periòdica d'uns documents que, al començament, es van voler *professionalitzadors* i que, quinze anys després, ja són *professionals*. Revisions que hauran de complir els criteris assenyalats en la seva construcció: processos oberts, participatius, col·lectius i col·legiats.

A la universitat. No ens cansarem de repetir-ho. Reivindiquem que la formació universitària dels professionals de l'educació social s'alliberi del domini de la lògica disciplinària, compartimentada en àmbits de coneixement científic, i abraçi una lògica professionalitzadora. No es tracta del gastat «fer més pràctics» els estudis universitaris, sinó que la lògica de les professions i de la professionalització travessi les disciplines científiques estudiades en la titulació. Estrènyer les relacions entre

disciplines científiques i professió implica que les primeres reprenguin les constants i variables que constitueixen la naturalesa de la professió —i la particularitat de les pràctiques— per a la qual s'estan formant els estudiants. La lògica disciplinària s'ha d'aproximar a la lògica professional integrant als seus ensenyaments la singularitat de la professió per a la qual estan formant. ¿És convenient ensenyar «la mateixa» pedagogia, sociologia o psicologia en titulacions que formen per a professions diferents, amb missions socials i funcions professionals diferenciades? No tindriem una millor formació si les diferents disciplines col·laboren, des de la seva particularitat, a un millor compliment de les funcions i al desenvolupament de les competències i habilitats pràctiques i ètiques concretes de les educadores i educadors socials?

Els documents que celebrem avui poden contribuir a aquests enfortiments professionalitzadors si es coneixen, se socialitzen i impregnen les matèries d'estudi. I aquesta és una tasca de tots els agents ocupats i preocupats per l'educació social. **Q**

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- FUERTE GARCÍA, Nacho. *Documentos profesionalizadores: El Catálogo de Funciones y Competencias: un proceso de construcción conjunta y una herramienta para la ordenación y la legitimación de la profesión* [en línia] <<https://www.eduso.net/wp-content/uploads/2021/09/7.3-Documentos-Profesionalizadores.pdf>> [Consulta: 16/06/2022].
- GARCÍA MOLINA, José; SÁEZ CARRERAS, Juan. *Educación Social. Profesión y práctica social y educativa*. València: Nau Llibres, 2021.
- SÁEZ CARRERAS, Juan; GARCÍA MOLINA, José. *Pedagogía Social. Pensar la Educación Social como profesión*. Madrid: Alianza, 2006.

CITA ARTICLE

GARCÍA MOLINA, JOSÉ. «Genealogia i vigència dels *Documents professionalitzadors* de l'educació social». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadors i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 6-15.

RESUM

L'aprovació dels *Documents professionalitzadors* d'ASEDES —una fita en el procés professionalitzador de l'Educació Social— fa quinze anys. Aquest article recorda i posa en valor el procés participatiu que els va il·luminar i reflexiona sobre el paper, la vigència i les possibilitats d'actualització que tenen.

Paraules clau: professió, professionalització, documents professionalitzadors

ABSTRACT

It is now 15 years since the approval of the ASEDES professional standards documents – a real milestone in professionalising social education. This article recalls and assesses the participatory process that led up to them and reflects on their role, validity and the possibilities for updating them.

Keywords: profession, professionalisation, professional standards

Entrevista a A VUIT VEUS

«Jo, sincerament, no sé què són els Documents professionalitzadors»

Judit Gonzano Arjona

Converses amb educadores socials quinze anys després de la publicació dels *Documents*

En aquest article he intentat respondre a la intenció de transmetre la veu i la vivència de les persones que poques vegades participen en espais de debat, convertint els Documents professionalitzadors en eix vertebrador de diferents converses amb estudiants d'Educació Social o que s'hi han graduat recentment. Hi han participat un total de vuit estudiants o educadores socials acabades de graduar d'arreu del territori català.

Aquestes línies, doncs, tenen tant de mi com d'elles; de la nostra particularitat lligada a les nostres experiències biogràfiques, i que s'emmarca en el nostre propi context de formació i exercici –per tant, des de distints territoris institucionals.

És important advertir que no es tracta d'una recerca, sinó d'una recollida significativa –més que representativa– d'una informació rellevant i, alhora, colpidora. Una mica de la Carla S., la Rosa B., la Fiona S., l'Alexandra V., la Neus C., l'Eric R., la Gemma R. i l'Elisa d.E., amb qui hem compartit converses en relació amb els Documents professionalitzadors.

La Carla S., estudiant encara de la UdL, tot just estava esperant les darreres notes per poder obtenir el títol que la reconeix com a educadora social. Després de força anys habitant passadissos i espais d'UAPE (Unitat d'Atenció Psiquiàtrica Especialitzada), amb un gran recorregut professional en l'àmbit de la salut mental, ara pondera quina via pot seguir per obrir-se portes en l'exercici de l'educació social en l'àmbit clínic, des d'una altra manera de fer.

La Rosa B. es va graduar el 2019 per la URV. Des de llavors, com moltes companyes, ha exercit i experimentat l'educació social en diferents espais i àmbits, i amb diferents encàrrecs. Fa uns mesos va fer una aposta professional per posar en marxa un projecte d'atenció a dones víctimes de violència de gènere a les Terres de Ponent. No obstant, explicava anecdòticament que, tot i que el seu encàrrec és aquest, el projecte encara no es pot materialitzar per falta de recursos. Per tant, juntament amb les seves companyes i mentre esperen una espurna que propagui l'acció, fa suport a altres projectes de la mateixa entitat.

L'Alexandra V. i la Fiona S. es van graduar en Educació Social l'any 2021. L'una, per la UAB, i l'altra, per la UdG, respectivament. Totes dues, encara que sense estabilitat, exerceixen l'educació social en espais d'acompanyament d'infants i joves (CRAE, centres oberts...), i és que, tal com deia la Fiona S., totes tenim feina; feina n'hi ha, el problema són les condicions.

La Gemma R. va cursar Educació Social a la URL i també s'hi va graduar l'any passat. A dia d'avui treballa en un projecte d'atenció i acció comunitària a la ciutat de Terrassa oferint atenció a les joves de barris empobrits. Com l'Eric R., que enguany ha acabat el grau d'Educació Social per la UOC, i que ja fa temps que es dedica a l'acció social i al treball amb joves al barri de la Mina, també des de l'acció comunitària.

“La tasca més important i necessària de l’educació social va de repensar-nos i repensar la professió constantment.”

També hi ha participat la Neus C., educadora social graduada des de 2020 per la UVic, i actualment docent en cicles de formació professional. I, tot i que aquest escenari poc habitual per a professionals de l’educació social, diu, li agrada molt, reconeix trobar a faltar «l’atenció directa» des de l’educació social.

La darrera conversa va ser amb l’Elisa d. E., que, com la Carla S., segueix esperant les darreres notes del grau per poder obtenir el títol d’educadora social. L’Elisa, encara, doncs, estudiant de la UB, participa en grups de recerca de la mateixa universitat a través de beques de col·laboració, tal com ha fet durant els seus estudis.

Què n’hem fet dels *Documents professionalitzadors*?

Fa gairebé un dècada, a l’assignatura d’Àmbits Professionals Actuals i Emergents del grau, en una de les jornades que rebíem diferents professionals de l’educació social, vam tenir el plaer de rebre en Senén Roy. En Senén va acabar la ponència dient: «la tasca més important i necessària de l’educació social va de repensar-nos i repensar la professió constantment.» En aquell moment, jo no vaig entendre res. Com podia ser que fos aquesta la tasca que prenguéss més rellevància i no l’atenció directa? L’atenció socioeducativa?

Ara, gairebé deu anys després, no entenc l’educació social d’una altra manera que no sigui com la va descriure en Senén. Una professió que requereix que la (re)pensem i (re)configurem en funció de les respostes d’aquelles persones destinatàries de la nostra tasca i del moment en què vivim.

El 2007, i després de la suma d’esforços de les companyes que van pensar i posar paraules per tal d’articular la cultura i la identitat de la figura de l’educadora i l’educador social, es van publicar els *Documents professionalitzadors*. En aquell moment, era urgent i necessari escriure, recollir, crear i donar lloc a uns documents bàsics, però que ens fossin propis.

Al moment de pensar i escriure els *Documents professionalitzadors*, es va fer amb una càrrega important d’intencions. Intencions que, tal com indica la paraula, suposen el *propòsit*

o pensament de dur a terme alguna cosa.¹ Avui, però, quinze anys després i sent coherents amb la nostra essència, és necessari que hi reflexionem i revisem on ens queden els *Documents professionalitzadors*. I com és de necessari poder fer-ho amb les *noves fornades* d'educadors que han habitat les aules de les universitats d'arreu del país fins fa pocs dies.

Són i ens són els *Documents professionalitzadors* un marc inspirador? Ens inspiren en l'exercici de la nostra professió? És un recurs coetani?

Aquests interrogants van ser la meva brúixola a través de les converses mantingudes amb les estudiants. Mitjançant diferents preguntes, intentava respondre'ls:

«A la universitat, heu treballat els *Documents professionalitzadors* en alguna assignatura o n'heu sentit a parlar?»

«Com definiríeu la professió?»

«En relació amb els aspectes generals dels documents, què penses del caràcter pedagògic, els contextos i accions mediadores i la incorporació a les xarxes socials (sociabilitat i circulació) i la promoció (adquisició i recreació dels béns culturals)»?

«Com a professional, t'han estat útils els documents per a les actuacions socioeducatives?»

Heus aquí la sorpresa

Era probable que en alguna ocasió algú no tingués els documents presents, o que no hagués aprofundit a estudiar-los, o que l'aproximació hi hagués estat, però de manera breu, i els fos llunyana, però després de les vuit converses, les respostes generen un cert neguit.

Només dues persones parlaven dels *Documents professionalitzadors* com a marc de referència per a la professió –i per a elles com a professionals. La resta en tenien un record distant, «em sona haver-ne sentit parlar a la uni» i «no els hem treballat en profunditat, ens han dit que existeixen i ja està», deien, però el cert és que la majoria ven tenir certes dificultats per poder ubicar-los. De fet, en una de les converses sorgia que només havien inspirat per engrèixar els marcs teòrics d'alguns treballs.

“Els *Documents professionalitzadors* no em són inspiradors perquè no em són res, no sé què són.”

¹ [LC] Determinació de la voluntat amb vista a un fi, a obrar en un cert sentit. *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans.

“Llencen encàrrecs propis de l’educació social, però els demanen a terapeutes, psicòlegs, mestres, integradores... i a totes ens diuen ‘monitores’.”

Com el *Codi deontològic* i els documents marcs de l’educació social han passat de la intenció inspiradora i orientadora a l’acció i conducta professional, a: «no em són inspiradors perquè no em són res, no sé què són» o «Jo, sincerament, no sé de què em parles...»?

Com deia unes ratlles més amunt, la intenció d’aquesta peça era poder recollir les vivències de les companyes estudiants o acabades de graduar en relació amb els *Documents professionalitzadors*. No obstant, aquest desconeixement majoritari resultava, d’una banda, inquietant, i de l’altra, una dificultat important per arrencar a escriure. I és que, més enllà de no conèixer el *Codi deontològic* de la nostra professió, també va ser tot un repte que poguessin descriure què era l’educació social per a elles.

Quan els feia aquesta pregunta, les respostes eren desestructurades. Generalment amb forma de pluja d’idees, però amb prou feines hi va haver cap menció als aspectes des d’on es defineix la professió en els *Documents professionalitzadors*: caràcter pedagògic, accions mediadores i formatives, sociabilitat i circulació social, promoció cultural i social, participació social...

Una qüestió de semàntica?

Com deia, costava molt resoldre la pregunta en relació amb la identitat de la professió amb una frase, i normalment ho feien amb una bateria de paraules soltes: vincle, acompanyament, (a) la vulnerabilitat, vocació, escolta activa, cures i benestar de l’altre, canvi social, empoderament, suport mutu, compromís, sacrifici i resiliència. També lluita. Tasca socioeducativa, esperit transformador i justícia social. Una d’elles es va animar proposant que «l’educació social és la professió que desenvolupa una tasca socioeducativa des de l’acompanyament i amb una mirada als marges superant qualsevol categoria.»

I el caràcter pedagògic? En el títol de la nostra professió, *educació* precedeix *social* i encara ningú n’havia parlat, ningú s’havia aturat a fer cap menció ni reflexió del «possible» caràcter pedagògic de l’educació social.

Aleshores, quan vam poder aprofundir i discutir els diferents aspectes que plantegen els *Documents*, el caràcter pedagògic tampoc va ressonar. Cap d’elles es va sentir interpel·lada si pensava en el caràcter pedagògic en relació amb l’encàrrec que assumia en

l'exercici professional. Tampoc se sentien travessades per la connotació de les accions medidores alienades del conflicte. I és que els *Documents professionalitzadors* proposen les accions medidores considerant-les com un treball previ que s'ha de fer perquè el subjecte de l'educació pugui trobar-se amb llocs, persones i continguts. La mediació entesa d'aquesta manera té com a finalitat l'emancipació progressiva del subjecte. Així les coses, en una de les converses sorgia: «a nosaltres, la mediació que se'ns encomana des dels nostres espais de pràctica laboral és únicament en context de conflicte. Resolució d'incidents. Silenciar els malestars, i no sempre amb l'objectiu d'acompanyar-los o gestionar-los.»

I de la mateixa manera, en la majoria de converses no hi havia sentiment d'al·lusió pel que fa a la majoria d'aspectes. Per exemple, en parlar de promoció cultural i social, naixia que «Està molt bé que fem promoció de la cultura i dels béns patrimonials i culturals. Però, des d'on ho fem? Perquè si fem una promoció de la cultura blanca i eurocentrista amb la intenció d'eliminar qualsevol rastre de les arrels de les persones amb qui treballem, ens estem oblidant del foment de la convivència i no les prenem com a ciutadania, sinó com a objectes».

Hi havia un sentiment comú que «nosaltres som murs de contenció», «Ningú entén la nostra figura. Per a 'ells' som un mur de contenció. I contenir... pot contenir tothom de cara a les entitats. Llencen encàrrecs propis de l'educació social, però els demanen a terapeutes, psicòlegs, mestres, integradores... i a totes ens diuen 'monitores'».

Perquè, tot i que en la definició de l'educació social no hi ha una senyalització ni una especificació del perfil de les persones destinatàries, i que l'educació social es comprèn, en els *Documents professionalitzadors*, com un dret de la ciutadania, les companyes expressen que la gestió neoliberal de la misèria i dels *marginats*² i la mercantilització de l'ajuda social desvirtuen l'encàrrec i la tasca que ens és pròpia. Una de les companyes deia: «Vivim en una societat marcada pel capitalisme on l'important és engreixar les butxaques, obtenir millor bene-

“Hi ha una falta de correspondència en la significació de la professió per part de les estudiants o educadores socials envers el que recullen els *Documents professionalitzadors*.”

² Persones que habiten els marges figuradament. Són aquelles persones *comunament* reconegudes i categoritzades com a «persones en situació de risc d'exclusió social» i que, per tant, corren el perill de quedar fora dels circuits de participació esperats.

“No tenim suport real de les entitats ni d’òrgans polítics, ningú sap realment qui som, què fem, ni per què.”

fici invertint menys recursos. Una manera d’abaratir costos és contractar persones sense la titulació corresponent. [...] Ningú entén l’educació social [...]».

«[...] Les educadores i els educadors socials som professionals de la (re)acció. No tenim cabuda a les posicions de coordinació de projectes, de disseny de polítiques socials... Aquestes posicions de comandament les solen ocupar altres disciplines com el treball social, la psicologia o altres... Nosaltres som a l’últim peu de la piràmide. Som fora. Com la gent que atenem.»

Fent un salt més enllà dels aspectes generals que queden recollits als *Documents*, també vam comentar les funcions i les competències que s’hi recullen. Tal vegada, des de les funcions, sí que s’hi sentien identificades.

En parlar de les funcions, però, també hi va haver un sentir comú entre totes les converses no massa alineat amb els *Documents professionalitzadors*: «tant de bo fos tan fàcil com anar a treballar i poder defensar la nostra tasca dient que: ‘Eh! Les nostres funcions estan recollides als *Documents professionalitzadors*’, però aleshores segurament et convidarien a marxar.»

Sembla, doncs, que no és només una qüestió de semàntica, sinó una falta de correspondència en la significació de la professió per part de les estudiants o educadores socials envers el que recullen els *Documents professionalitzadors*.

La sintonia de les entrevistes va quedar marcada per la necessitat de les companyes de fer saber el malestar amb què conviuen exercint la professió, per damunt de seguir mantenint els *Documents professionalitzadors* com a eix vertebrador de les converses. La majoria no coneixien del que els estava parlant, i tot i haver-hi casos on sí que tenien coneixença dels *Documents professionalitzadors*, el que brollava en el 100% de les entrevistes era descontent i angoixa, i exemples i exemples de les limitacions de la nostra professió.

L’educació social ja no és el que era?

Les companyes amb més recorregut professional ho tenien molt clar: «si les coses funcionen és perquè les fem funcionar [...] no tenim suport real de les entitats ni d’òrgans polítics, ningú sap realment qui som, què fem, ni per què». Però les companyes que tot just es graduen mantenien un relat fidel a això mateix.

Així com en l'exercici de descriure la nostra professió els va ser més difícil, quan es tractava de comentar les limitacions de ser educadores socials, es quedaven curtes de temps: «és que si segueixo, no acabo», deien.

Més de vint anys després del reconeixement de la nostra professió a partir del Reial decret de 10 d'octubre de 1992, de la creació de la diplomatura en Educació Social, sembla que encara convivim amb aquestes pràctiques que banalitzen i deslegitimen la nostra tasca. En cap de les entrevistes ha faltat una menció a la precarietat laboral, l'intrusisme professional, el desconeixement de la professió, els encàrrecs que promouen l'assistencialisme i el paternalisme, la precarització també a la universitat, etc.

Quan s'adonaven de la situació tan estranya de no haver treballat el mateix *Codi deontològic* a la universitat, comprenien i resumien la situació explicant que «no és d'estranyar si la majoria de profes que tenim són altres coses: treballadors socials, pedagogs, psicòlegs, antropòlegs... no podem pretendre que coneguim i que difonguin aquests documents personals que tampoc els coneixen i que, a la seva vida professional, els són igual.»

«Esclar, també és veritat que, quan ens n'han parlat, ha estat al principi de començar el grau, que és justament quan estem barrejats amb Pedagogia.»

«A la nostra facultat els primers dos anys els compartim amb Magisteri, i per això és possible que no els treballem en profunditat.»

Aquesta homogeneïtzació dels plans educatius durant un o dos cursos, i la falta de referents de l'educació social, també la van fer arribar en un dels actes de graduació d'enguany de la promoció d'una de les companyes:

«[...] La universitat ha de ser crítica, inclusiva, i sobretot ha de comptar amb les alumnes com a motor de canvi. L'educació s'ha de renovar, i formar part d'aquest grau ens ha ajudat a adonar-nos que necessita refer-se per continuar formant educadores crítiques, vocacionals, preparades i sense por al futur, que ja ho deia Piaget: 'l'objectiu de l'educació és crear persones capaces de fer coses noves, i no simplement repetir el que van fer altres generacions'. És per això que si volem que la nostra

“Hi ha una homogeneïtzació dels plans educatius durant un o dos cursos, i falten referents de l'educació social.”

“Ningú ens explica el que vindrà ni el que viurem.”

professió sigui valorada, s’ha de començar per la qualitat de la docència i aquesta no ha disposat de referents professionals del nostre camp ni de l’aportació d’una mirada més àmplia dels diferents àmbits en què podem treballar. [...]»

Aquest manifest també destapa que normalment la teoria, a la universitat, no prepara per a la pràctica. I aquest també ha estat un reclam. «Ningú ens explica el que vindrà ni el que viurem». No hi ha document, ni guia, ni protocol que ens resolgui la nostra quotidianitat basada en l’excepció:

«Ara que me’ls he llegit, està bé per tenir-los i orientar-te, però hi ha moltes coses que en queden fora...»

«A la uni, quan t’ho expliquen, tot és molt maco, però en cap classe t’expliquen com fer una contenció física a un adolescent de catorze anys i, després, les has de fer».

«Quan veus que entre ells –parlant d’adolescents i joves– es relacionen amb violència o que has d’acompanyar un abús sexual infantil perquè tu ets la seva persona de referència, perquè nosaltres, les educadores, treballem des del vincle i l’emoció, i t’ho expliquen... a la universitat ningú ens ensenya com sostenir ni com sostenir-nos».

«Ens fan gestionar aquesta violència sense recursos i com puguem, però la violència és una acció, o reacció a alguna cosa? Violents o violentats?» «També hi ha molta violència institucional», deia una de les companyes en la conversa.

Després d’escoltar-les, penso que aquest silenci, aquesta posició des de la universitat, em transporta a les paraules de George Steiner: «*Si no s’anomena, no existeix.*»

Segurament, en tot això, l’imaginari social respecte a l’educació social i les educadores socials, coincidien moltes d’elles, té molt a veure. «La gent es pensa que ser educadora social és anar allà, fer una mica el pallasso i ja està. Però la majoria dels nostres caps del Tercer Sector no s’han acostat mai a les realitats amb què treballem. És molt difícil tenir un cap educador o educadora social. Normalment són professionals de la psicologia, el treball social... o fins i tot, i això és el pitjor, no tenen res a veure amb el camp social.»

«Es pensen que som uns hippies [...]»

«I quan fas torn de nit en un CRAE, la teva tasca és fregar els plats, posar rentadores, donar medicació i fer de policia a les habitacions... On és la tasca educativa?»

En tot aquest soroll, tensions i conflictes, també hem d'aprendre a navegar. Però ho aprenem amb el pas del temps i l'experiència. Hem d'aprendre a saber sostenir-nos o com saber-nos també en la vulnerabilitat. Limitar-nos a conèixer la planificació i la redacció d'informes o com poder dibuixar un genograma no dona resposta a les necessitats de les persones destinatàries de l'educació social.

En el mateix manifest en l'acte de graduació d'una de les companyes, afegien: «Per tal d'exercir el nostre rol professional, caldrà posar en pràctica competències professionals que se'ns exigeixen al llarg del grau, però que no es treballen en el transcurs d'aquest. Calen més assignatures que fomentin l'ètica, la resolució de conflictes, la gestió emocional o l'autoestima professional, per tal de garantir una formació de qualitat per a les futures generacions.»

Les educadores socials som expertes en apropar-nos a la llunyania. Fer-ho ens permet veure i comprendre que les qüestions amb què convivim, en què acompanyem i que tractem no són purament biològiques; no són intrínseques. I això no és fàcil de pair. Actuem, com diuen les companyes, des de la reacció, perquè no tenim espai ni temps per massa més. Ocupem espais on habita el dolor, el patiment, la desesperació i la urgència. Però també la resiliència, la sinceritat, el canvi social i l'empoderament.

Reflexions per acabar

Els *Documents professionalitzadors* es van publicar després d'estudiar i analitzar el context i la situació de la professió. Un moment polític i social concret que arrossegava també una tradició i un bagatge determinats. El nostre *Codi deontològic* surt a la llum poc després que l'educació social entri a la universitat i, ara, ja passats uns anys, sembla que cal actualitzar totes dues coses.

Els *Documents professionalitzadors*, que no ressonen a les noves generacions d'educadores socials, i les universitats, que proposen plans docents anacrònics i que no sembla que facilitin un diàleg entre la producció acadèmica i la pràctica.

Es podria pensar que aquesta esquerda en la transferència de coneixement, el fre en la transmissió d'allò que diuen els *Documents professionalitzadors*, suposa un risc de pèrdua de la cultura

“Ara que me'ls he llegit, està bé per tenir-los i orientar-te, però hi ha moltes coses que en queden fora.”

“L’educació social és un dret de la ciutadania i cal fer-la valer.”

i identitat professional –si és que algun cop n’hi ha hagut. Una pèrdua també del sentir i del sentit de la nostra professió; una professió que estimem i ens fascina però que ens dol a parts iguals.

I és que, probablement, moltes de nosaltres, quan exercim la nostra professió, ho fem des d’un compromís i una vocació educacional. Però treballem per (sobre)viure. I avui sembla que ho fem amb una precarietat laboral i una falta de reconeixement que afecta directament la nostra pràctica.

En aquesta peça, com ja deia al principi, hi deixo una part de cadascuna de les persones amb qui he tingut el plaer de conversar, però també hi ha fragments escrits en primera persona del singular, i és que també hi deixo una part de mi.

Perquè quanta raó i com m’ha ressonat quan he sentit que «al llarg del grau no hem pogut compartir, debatre i reflexionar amb referents de la nostra professió respecte als *Documents professionalitzadors*». Sembla que l’aproximació a aquests documents recaigui sobre la sort de la docent a qui correspongui omplir aquell espai de l’ensenyament, o de la intriga i el nervi particular de les estudiants per revisar-los i pensar-los... I quanta raó i ressò també quan han posat paraules al malestar i les limitacions de la nostra professió, als encàrrecs que es basen en el control, i al sentiment constant de nadar contracorrent amb la intenció i l’objectiu de subvertir l’encàrrec sense que et facin fora de la feina.

M’agradaria finalitzar aquest article amb un tancament semblant al que van tenir moltes de les entrevistes: fent saber com de sanadors, profitosos i enriquidors són aquests espais de converses entre nosaltres. Com de necessari és recollir totes i cadascuna de les veus de les persones que exercim l’educació social per mantenir-nos properes a la realitat de la nostra professió i, aleshores sí, poder comptar amb uns *Documents professionalitzadors* que ens siguin coetanis i coherents. Les companyes suggerien la necessitat de poder garantir la difusió de la nostra identitat professional, el nostre *Codi deontològic* i les nostres funcions i competències. Perquè, així, allà on habitem i ens desenvolupem com a professionals, sapiguem des d’on ho fem i per què hi ha necessitat d’educació social.

És clar que no n’hi ha prou que existeixin polítiques socials perquè hi hagi benestar (Fantova, 2015), de la mateixa manera

que no n'hi ha prou d'incloure-hi les professionals de l'educació social de manera aleatòria o per compliment de ràtios, cosa que redueix la nostra tasca. L'educació social és un dret de la ciutadania i cal fer-la valer. **Q**

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- FANTOVA, F. «Educació social i polítiques socials: marc conceptual i estratègic», *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educa-dores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 17 (desembre 2015), p.46-55.

CITA ARTICLE

GONZANO ARJONA, Judit. «Jo, sincerament, no sé què són els *Documents professionalitzadors*. Converses amb educadores socials quinze anys després de la publicació dels documents». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educa-dores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 16-27.

RESUM

Aquest article es nodreix de les converses amb vuit estudiants de quart curs d'Educació Social o educadores socials acabades de graduar de les vuit universitats d'arreu del territori català que ofereixen aquest ensenyament. Quinze anys després de la publicació dels *Documents professionalitzadors*, cal reflexionar(los) i aterrar-los al nostre dia a dia. Són, els *Documents professionalitzadors*, inspiradors en les nostres pràctiques?

Paraules clau: documents professionalitzadors, educació social, universitat

ABSTRACT

This article draws on the contributions and reflections of eight fourth-year Social Education students or recent graduates students from universities all over Catalonia that offer degrees in social education. 15 years after the Professional Standards Documents for Social Education were published, have they been a source of inspiration for our professional practices?

Keywords: professional standards, social education, university

ÀgorES

Antonio Alcántara, Graciela Esebbag, Encarna Medel i Joan Gener Barbany

«Contenen els *Documents professionalitzadors* un saber útil?»

■ **Antonio Alcántara**, educador social. Professor a la facultat d'Educació de la UB, membre de l'equip pedagògic de l'Ateneu Popular 9Barris i cofundador de La Perifèrica. Col·legiat 10016.

■ **Graciela Esebbag**, psicòloga clínica. Psicoanalista i Psicòloga al SAR (Servei d'Atenció a Residències) i coordinadora del Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil (CSMIJ) de Nou Barris (Fundació Nou Barris).

■ **Encarna Medel**, educadora social. Coordinadora de l'Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Rubí. Professora col·laboradora de la Universitat Oberta de Catalunya. Membre del Grup de Recerca en Educació Social.

■ **Joan Gener Barbany**, educador social i agitador cultural, membre fundador de L'Eixida i Ràdio Intermitent i coordinador del Consell de Redacció dels *Quaderns d'Educació Social*. Col·legiat 10449.

► Fotos: Raúl Marchena

El 16 de juny de 2022, a l'Ateneu L'Harmonia de Sant Andreu, va néixer ÀgorES, un pòdcast dels *Quaderns d'Educació Social* (QES) en col·laboració amb Ràdio Intermitent, un projecte de L'Eixida, col·lectiu d'agitació cultural itinerant.

ÀgorES vol sumar la veu i el so a l'habitual paraula escrita dels QES, i fer de la gravació d'un pòdcast un espai de trobada i reflexió col·lectiva per a les educadores i educadors socials.

De futur imprevis, el primer capítol d'ÀgorES forma part del monogràfic dedicat als 15 anys de l'aprovació dels *Documents professionalitzadors* de l'Educació Social, i ho fa amb la mirada crítica que suposa plantejar una pregunta clau: «Contenen els *Documents professionalitzadors* un saber útil per a l'educació social?»

Per donar resposta a aquest interrogant, es volia comptar amb professionals que es trobin desenvolupant

ESCOLTA EL PÒDCAST A:

bit.ly/3V6MNFu

funcions de coordinació, supervisió, assessorament i/o consultoria de polítiques, programes o projectes en l'àmbit de treball de l'educació social i, així, tenir una mirada àm-

plia, diversa i amb recorregut.

Per això, hi van participar Graciela Esebbag, psicòloga clínica al SAR i coordinadora de CSMIJ de Nou Barris; Encarna Medel, coordinadora de l'Àrea de Drets Socials de l'Ajuntament de Rubí i professora de la UOC, i Antonio Alcántara, professor d'Educació Social a la UB i membre de La Perifèrica i de l'equip pedagògic de l'Ateneu Popular Nou Barris. La conversa va ser dinamitzada i enregistrada per Joan Gener Barbany, membre del Consell de Redacció dels QES, de Ràdio Intermitent i de L'Eixida.

A continuació, destaquem algunes de les idees principals de la conversa per tal d'animar-te a connectar amb Ràdio Intermitent...

ENCARNA MEDEL

“Els *Documents* poden ser útils per generar una narrativa basada en la dimensió pedagògica, en els contextos educatius, en les mediacions entre el subjecte i la cultura o en la circulació social.”

Encarna Medel: Els *Documents* són un punt d'orientació epistemològica, un marc que situa la funció de l'educació social, les seves bases i límits.

Antonio Alcántara: Els *Documents* em semblen molt útils quan parlen de les funcions acollides i limitadores... però també penso que responen a un context concret. Des de 2007 fins avui, han passat moltes coses i potser ens hem de plantejar algunes actualitzacions perquè la mateixa *Definició* diu que vol ser «actual i integradora».

Graciela Esebbag: En la lectura dels *Documents professionalitzadors* m'he trobat amb dos significants que m'agraden perquè superen la visió de l'educació com a transmissió de coneixements. Em refereixo a la «promoció social i cultural» i la noció de «béns culturals». A més, hi trobo una relació amb la feina que faig quan s'apunta a trobar una posició particular del subjecte de l'educació en l'entramat social.

EM: Vivim un moment de colonització que no ens permet generar narratives més enllà de les lògiques assistencialistes, de cura, d'acompanyament, de protecció. Els *Documents* poden ser útils per generar una narrativa basada en la dimensió pedagògica, en els contextos educatius, en les mediacions entre el subjecte i la cultura o en la circulació social. Però seguim massa centrats en les persones i les seves problemàtiques i poc en els contextos on som i podem actuar.

AA: Al *Codi deontològic* es diu clarament que no hem de contribuir a generar pràctiques de beneficència. Xavier Franch parla de «treballadors de la classe treballadora», i això permet comprendre que ens

trobem en un escenari de precarietat basat en la fragmentació i la individualització, que no permet generar altres coses.

GE: En la meva relació professional amb dispositius socials i educatius, m'estic trobant amb una tendència al punitivisme. Els *Documents* poden obrir espais per sortir d'aquesta lògica, i així no acabaran sent *lletra morta*.

EM: Els *Documents* requereixen una certa actualització; per exemple, ara no parlem tant de promoció social, sinó d'afiliació social. Però són un marc que situa l'educació social en la cultura, i això no és qualsevol cosa. Més enllà d'això, calen processos de reflexió, intercanvi, problematització... i aquí els col·legis professionals tenen un paper clau.

AA: El concepte de dret a la ciutadania que apareix als *Documents professionalitzadors* és bàsic i és potent quan el situes amb estudiants de primer d'Educació Social. Però, alhora, no es defineix el concepte «ciutadania». Ens referim a tenir nacionalitat vinculada a un estat o a estar vinculat a processos de canvi i millores en contextos col·lectius?

AA: Els *Documents* són una brúixola molt útil, però encara ens costa explicar-nos a nosaltres mateixos...

EM: La relació i la tensió amb altres professions és perquè no estem massa segurs amb la nostra funció i objecte d'actuació.

AA: Segurament, un espai compartit on «fem una foto» de la realitat i del context de precarietat ens acostaria més a la resta de professions amb què ens relacionem.

ANTONIO ALCÁNTARA

“Un espai compartit on fem una foto de la realitat i del context de precarietat ens acostaria més a la resta de professions amb què ens relacionem.”

GRACIELA ESEBBAG

“Quan algú es guia pel protocol i allò conductual, no hi ha lloc per a la conversa amb l'altre.”

GE: No hem après a delimitar els camps on treballen diversos professionals. Seguim fent «converses entre discursos» i cal respectar els sabers de tots els professionals.

GE: Quan algú es guia pel protocol i allò conductual, no hi ha lloc per a la conversa amb l'altre. I això té una relació directa amb el moment d'autoritarisme i punitivisme que estem vivint.

AA: Tenim el repte de posicionar-nos davant les lògiques de gestió quantitatives. El repte és fer memòries que expliquin el que hem fet, el que té sentit i serveix... i no són números.

EM: És molt important instaurar lògiques de treball on es dediquin reunions a treballar el model i no a les qüestions organitzatives o als criteris d'assignació d'unes prestacions o unes altres.

AA: En aquest context que estem vivint, anem tots molt perduts. Les situacions que es donen en molts llocs i barris són molt dures.

GE: La saturació que viuen molts serveis, en lloc de posicionar-nos com a ciutadans o professionals, fa que ens barallem els uns amb els altres.

EM: Qualsevol opció pedagògica té un contingut ideològic. Els *Documents professionalitzadors* ens donen uns calaixos i cal un exercici per omplir-los dels continguts del moment actual. **Q**

CITA ARTICLE

ALCÁNTARA, Antonio; ESEBBAG, Graciela; GENER, Joan; MEDEL, Encarna. «ÀgorES: Contenen els *Documents professionalitzadors* un saber útil?». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educaadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 28-33.

RESUM

ÀgorES és un pòdcast enregistrat el 16 de juny de 2022 a l'Ateneu L'Harmonia de Sant Andreu (Barcelona). S'hi obre una conversa, dinamitzada per Joan Gener Barbany, al voltant del recorregut i la vigència dels *Documents professionalitzadors* de l'educació social, amb la participació de Graciela Esebbag, Encarna Medel i Antonio Alcántara.

Paraules clau: documents professionalitzadors, educació social, cultura, professió

ABSTRACT

ÀgorES is a podcast recorded on 16 June 2022 at the «Ateneu L'Harmonia» in Sant Andreu (Barcelona). A conversation led by Joan Gener Barbany is opened up concerning the history and validity of the professional standards documents for social education, with the participation of Graciela Esebbag, Encarna Medel and Antonio Alcántara.

Keywords: professional standards, social education, culture, profession

Monogràfic

15 anys dels «Documents professionalitzadors»:

Recorregut, vigència i presència (?)

R eportatge

Laura Sayavera Basón

Ràdio Nikosia, El Llindar i Impulsem: l'educació com a antidestí

◀ **Foto:** Un grup de nikosians i nikosianes participa en la gravació del programa a ràdio Contrabanda.
Autoria: ASCRNSarrià 2018. Imatge cedida per l'Associació Cultural Casa Orlandai.

El reportatge que teniu a les mans posa el focus en tres projectes que, sense cap mena de dubte, materialitzen la definició d'educació social dels *Documents professionalitzadors*, amb l'exigència i les dificultats que comporta.

Per arribar a aquesta conclusió només cal escoltar Martín Correa-Urquiza, Vanessa Cayuela i Begonya Gasch, les veus que ens acompanyen en aquest recorregut. El primer és professor de la Universitat Rovira i Virgili i membre de l'equip tècnic de l'associació sociocultural Ràdio Nikosia, mentre que Gasch és directora general –i fundadora– de la Fundació El Llindar, i Cayuela, coordinadora de programes de la cooperativa d'iniciativa social Impulsem. Converso amb ells en moments diferents. «Els *Documents professionalitzadors*? No els coneixem», coincideixen a dir. Els espais de treball i reflexió col·lectius tenen un paper clau a l'hora de fonamentar la manera d'entendre el subjecte i l'educació que traspuen aquests projectes. «Tenim principis reflexius que venen de la psicologia i l'antropologia, però el que fem sorgeix d'una reflexió centrada en la dimensió social del patiment», remarca Correa-Urquiza, com a exemple. Tot i no tenir els *Documents* com a referència, la realitat és que els tres projectes treballen per donar resposta al desafiament que ja plantejava la doctora en Filosofia i Ciències de l'Educació Violeta Núñez: fer de l'educació un *antidestí*, és a dir, una pràctica que jugui, cas per cas, contra l'assignació certa d'un futur ja previst. L'autora, en la línia dels *Documents*, entén la tasca educadora com la recerca i obertura de llocs de valor social que possibilitin noves i múltiples articulacions socials dels subjectes. I això mateix promou l'oferta educativa de Ràdio Nikosia, El Llindar i Impulsem.

Ràdio Nikosia treballa en el camp de la salut mental a Barcelona i es defineix com un espai fonamentalment polític, de transformació social de la mirada que hi ha envers les problemàtiques mentals. «Quan la gent pensa en salut mental, encara la relaciona amb categories diagnòstiques i amb tota una sèrie de presumpcions sobre el patiment mental. Els diagnòstics acaben capturant la identitat de les persones, i el patiment social molts cops és més fort que el

A Nikosia no hi ha pacients ni diagnòstics, hi ha persones. El vincle s'estableix amb cadascuna d'elles i amb les seves particularitats i itineraris vitals.

que està vinculat a la suposada malaltia», explica l'antropòleg Martín Correa-Urquiza. En aquest sentit, a Nikosia els espais s'allunyen de la idea de la

terapèutica, ja que es creu que el veritable treball comunitari passa per desactivar les categories diagnòstiques com a element relacional. «Allà no hi ha pacients ni diagnòstics, hi ha persones. El vincle s'estableix amb cadascuna d'elles i amb les seves particularitats i itineraris vitals. Pensem que la salut mental va lligada a la possibilitat de generar vincle, de

manera que la persona relligui amb el món i trobi un nou lloc que li permeti sortir d'aquesta identitat social», conclou Correa-Urquiza.

Nikosia entén l'educació com la generació d'un context de possibilitats per acompanyar una producció col·lectiva de coneixement, la qual cosa implica habilitar espais de pregunta i habilitar en els altres la possibilitat de preguntar-se sobre les coses. «En salut mental, les persones han estat ensinistrades perquè no es facin preguntes i tenen una resposta totalitzant sobre el seu malestar, que és el diagnòstic. D'aquesta manera, queden exposades a la lògica dels altres i es veuen invalidades per parlar d'elles mateixes amb les seves pròpies paraules», afirma Correa-Urquiza. Nikosia, doncs, es defineix com un espai que ha de permetre habilitar, recuperar o repensar les possibilitats d'anomenar-se de cadascú. «És una mena de cirurgia epistemològica, es tracta d'obrir espais d'intervenció perquè puguin fer-se preguntes sense generar noves violències. Si algú assumeix el diagnòstic, no podem entrar a negar-lo, la qüestió és que cadascú es faci les preguntes quan pugui», subratlla.

La generació de vincles és fonamental en tots aquests processos i aquí l'assemblea hi té un paper clau. És un espai horitzontal, on la conversa gira al voltant d'una temàtica que algú ha suggerit. Per poder transformar-la en un programa de ràdio, és necessari generar un espai on tots els participants puguin fer ressonància amb aquesta temàtica, la qual cosa permet també que la persona que ha fet la proposta se senti reconeguda. A l'assemblea hi ha dos membres de l'equip tècnic que ocupen un lloc de referència –no de poder, subratlla Correa-Urquiza– i que hi són per sostenir aquest espai col·lectiu i

posar límits si cal. «El germen de tot plegat era obrir un espai perquè les persones amb diagnòstic poguessin dir-hi la seva, però això no surt automàticament obrint el micròfon, cal generar un espai de seguretat. El primer programa que vam fer tractava sobre la por. A l'assemblea, de sis persones, tothom va parlar, però quan vam anar a la ràdio, quatre d'elles s'havien preparat una definició de diccionari sobre la por. Buscaven acomodar-se al saber oficial i el seu propi saber estava amagat, aixafat, infravalorat», explica Correa-Urquiza. Calia veure, doncs, com afavorir que s'atreïssin a recuperar allò que havien dit a l'assemblea, un espai considerat segur. «Aquí mirem d'utilitzar el poder que tenim com a referents per generar aquesta idea d'autorització, i això que hem fet des del principi com a professionals s'ha anat transformant en la manera de fer de molts companys i companyes de Nikosia», diu.

Correa-Urquiza defineix Nikosia com un refugi. «És un espai segur, on cadascú pot ser i estar amb les seves singularitats, sense ser jutjats i més enllà de l'estat d'alerta constant en què es troben aquestes persones, en el sentit que sempre han d'anar amb cura perquè estan travessades per l'estigma», comenta. De vegades, també hi van persones que es troben en processos delirants. «Fa unes setmanes va venir un noi nou amb el seu pare. A l'assemblea hi havia unes 30 o 35 persones i el programa tractava sobre la discontinuació de la medicació. Algú va començar a parlar de les veus i, llavors, ell es va aixecar i va dir: 'A mi les veus em diuen que faci això'. I es va abaixar els pantalons. Des de l'equip tècnic no vam intervenir, ja que amb els anys hem après la importància de fer-se a un costat i de sostenir amb la mirada. La companya que estava parlant va preguntar al noi si estava bé i l'assemblea va continuar. Ell, però, es va abaixar els pantalons fins a tres cops. Va ser molt interessant l'acollida del grup, perquè una altra companya també va intervenir parlant amb ell de tu a tu, cuidant-lo, a diferència de com s'actua en un hospital psiquiàtric, on la lògica seria reprimir-lo», explica Correa-Urquiza. La política és de no-intervenció, però això no implica no posar límits. «Si es produeix una desigualtat, intervindrem, però si no, es tracta de sostenir per facilitar que puguin fer-se forts en la possibilitat de cuidar els altres», rebla.

Tot i entendre Nikosia com un refugi, la vinculació amb la comunitat és fonamental. «Treballem amb una lògica exogàmica, en el sentit de no quedar-nos en el gueto i sortir cap a fora. La idea és vincular-se amb la societat més enllà de les etiquetes», assenyala Correa-Urquiza. En aquesta línia, quan es convida algú de fora, es fa per obrir un espai a altres persones o col·lectius

Treballem amb una lògica exogàmica, en el sentit de no quedar-nos en el gueto i sortir cap a fora. La idea és vincular-se amb la societat més enllà de les etiquetes.

amb una necessitat o reivindicació, com ara els manters o el col·lectiu LGTBI. «Això ajuda a transversalitzar la demanda, perquè no es tracta només de les persones amb un problema de salut mental. Vivim en una societat heteropatriarcal que defineix una manera

de ser i d'estar-se en el món, de manera que tota la resta és entesa com a disfuncional en relació amb aquesta lògica», afirma l'antropòleg. Nikosia és un espai permeable, obert a la comunitat, i qualsevol persona que vulgui hi pot anar. «Fa uns dies, al vespre, van trucar al meu telèfon, que és de Nikosia també, i jo estava esgotat. Vaig contestar amb des-

gana i una persona, plorant, em va dir que feia dues setmanes que intentava trucar i havia pogut fer-ho en aquell moment. Cal tenir la capacitat d'acollir i de fer sentir bé les persones que, en aquesta situació, de sobte són capaces de dur a terme un petit gest», diu Correa-Urquiza.

Pel que fa al vessant més individual, Nikosia treballa a partir del desig. «Normalment, es fa des de la prescripció: et diuen el que has de fer per ser normal. A nosaltres ens interessa allò que porta la persona. La qüestió és quines coses de tot allò que porta ens poden servir per començar a estirar d'aquest fil, ja que això la lliga al món», subratlla l'antropòleg. Posa com a exemple el cas d'un home que mai no parlava amb la resta i, quan ho feia, es referia a una pel·lícula de manera descontextualitzada. «Li vam proposar fer una secció dins del programa, plantejant-li la possibilitat d'anar al cinema per veure pel·lícules i comentar-les. La qüestió era ajudar-lo a trobar un lloc que li donés amarratge i li permetés obrir-se a allò col·lectiu a partir de la construcció d'allò singular», diu. Es tracta, segons Correa-Urquiza, de possibilitar que construeixin una altra identitat, encara que sigui fluida, un lloc des del qual presentar-se al món. «Ara farem un programa de ràdio sobre el lloc que ocupa la vellesa en la societat contemporània i ens traslladarem al casal de gent gran del Pati Llimona per dialogar amb ells. És aquesta idea de pensar com vincular-se amb allò social permanentment i utilitzar la ràdio com a eina», manté.

Nikosia gestiona també un club social i, a partir d'aquesta experiència, va néixer la Xarxa sense Gravetat, un projecte que els ha permès traslladar la seva lògica de treball als tallers que fan als centres cívics, oberts al barri. La idea és descolonitzar la persona de tot criteri clínic. «Vivim en una societat on tot està compartimentat, la qual cosa molts cops té a veure amb les necessitats de gestió de les administracions. Es tracta d'intentar que això no envaeixi les pràctiques i evitar que es generin aquests compartiments, que són encara més guetificants i generen un altre tipus de sofriment. La clau, de nou, és generar un espai segur amb una excusa –que pot ser la ràdio, la pintura, la filosofia...– i estar junts produint alguna cosa més enllà de l'encotillament en el qual et situa la societat», explica Correa-Urquiza.

Tot plegat és un treball exigent que, com assenyala l'antropòleg, requereix «presència, cos i pensament». «Molts cops es tendeix a emparar-se en protocols i normatives, de manera que el treball social s'enquista en fórmules donades, i els professionals buiden les pràctiques que produeixen d'ells mateixos, i esdevenen distribuïdors de recursos o reproductors d'un protocol», destaca Correa-Urquiza. L'antropòleg adverteix del risc de deixar-se envair per la lògica de la gestió en les pràctiques quotidianes. «Com a servei públic que és, hem de complir els protocols del club social, necessitem fons i entenem aquesta lògica. Ara bé, hem de pensar com evitar que això que ens ve donat com una ordre, i que han organitzat gestors, no capturi la nostra pràctica», assenyala Correa-Urquiza, que subratlla la dificultat de no deixar-se ofegar per la burocràcia. «Tenim un bon projecte i podria aconseguir més coses, però no és el nostre punt fort. Hem tingut dificultats per aconseguir fons que permetin sostenir la nostra estructura», afirma.

Nikosia, doncs, és un espai amb molta intensitat, on passen moltes coses, i per això l'equip tècnic recorre a una mirada externa que els ajudi a pensar com els travessa tot plegat. «Dediquem els matins dels dimecres a reflexi-

Vivim en una societat on tot està compartimentat i molts cops aquest fet té a veure amb les necessitats de gestió de les administracions. Es tracta que això no envaeixi les pràctiques.

Perquè els joves ocupin el lloc d'aprenent, primer se'ls ha d'oferir aquest espai i, després, ha d'haver-hi tot un procés personal que els permeti sortir del lloc de víctima.

onar i, de tant en tant, una psicoanalista ens ajuda a mirar des de fora què estem fent i com ens sentim amb allò que estem fent», explica l'antropòleg.

L'assemblea esdevé, a més, un espai d'avaluació participativa permanent, que –en paraules de Correa-Urquiza– permet donar resposta «a la necessitat d'elaborar els processos d'allò que va passant, llimar angoixes i veure cap a on redirigir coses». «Cada dos mesos parlem de com va tot, de com estem, dels conflictes que han sorgit i de quines coses hem de millorar», comenta. Tot

plegat, sense deixar de banda les enquestes per avaluar els projectes, necessàries per donar resposta a la burocràcia a la qual es feia referència.

ACOMPANYAMENT SUBJECTIU

De la importància de situar el subjecte en el centre de l'acció educativa i respectar el seu temps i espai, en són molt conscients també a El Llindar, una escola de noves oportunitats per a adolescents i joves que té la seu a Cornellà de Llobregat. «Treballem amb nois i noies centrifugats de sistema educatiu de la pitjor manera possible, amb una ferida molt potent de l'escola, i el fet de recuperar la capacitat de pensar que es pot ser algú en aquesta vida és complicat i requereix temps», assenyala la directora general de la Fundació, Begonya Gasch. Com ella explica, aquests joves difícilment ocuparan el lloc d'aprenent si no es treballa amb ells d'una altra manera. «Són víctimes, com a mínim del sistema educatiu, però per poder ocupar el lloc d'aprenent, primer se'ls ha d'oferir aquest espai i, després, hi ha d'haver un procés personal que els permeti sortir del lloc de víctima, per poder fer-se responsables d'allò que els passa», reflexiona. Això requereix un desplegament que a El Llindar anomenen *acompanyament subjectiu*, en el sentit que el subjecte es troba al centre. «Tots els itineraris es proposen al voltant del temps de cada adolescent, que la majoria de vegades no es correspon amb el de la nostra institució i, encara menys, amb el de l'administració», subratlla.

▼ Foto: Un grup de joves d'El Llindar en un moment de descans. Autoria: Fundació El Llindar.

Cal tenir en compte que l'oferta formativa d'El Llindar es vehicula a través d'un concurs públic i això té rellevància. «Ens remet a una manera de fer burocràtica i mercantilitzada, ja que el criteri que preval és el preu, i durant aquests anys ens ha obligat a pensar com transgredir l'encàrrec que ens feia la mateixa administració, de control i aparcament d'uns joves considerats bojos i delinqüents», remarca Gasch. D'entrada, el projecte està pensat perquè, un cop prenen la decisió d'entrar a El Llindar, es posi en marxa el desig d'aprendre. «Podem fer-los una oferta, però ells l'han de voler acollir i escollir. La gran feina que fem és, justament, que puguin posar-se en disposició de fer un procés d'aprenentatge, tenint en compte que, en general, han de dedicar l'energia a sobreviure i a defensar-se», explica la directora. L'equip educatiu

Els itineraris es proposen al voltant del temps de cada adolescent, que molts cops no es correspon amb el de la nostra institució i, encara menys, amb el de l'administració.

treballa de forma col·laborativa i destina molta part del seu temps a pensar la millor manera d'acompanyar-los. «La nostra oferta requereix itineraris llargs, d'una mitjana d'entre dos i quatre anys. Recuperar la identitat d'aprenent, si l'han tingut, és complex i requereix adults humanament ben preparats i amb les competències tècniques adequades per a la formació que han d'impartir», destaca.

Efectivament, com remarca Gasch, treballar amb adolescents que arriben enfadats i sotmesos al jou de les etiquetes requereix no només bona voluntat, sinó una mirada reparadora. «Sempre diem que a El Llindar circula molt de desig i que hi ha un clima que cuida, la qual cosa permet que aquests i aquestes adolescents que venen tan ferits sentin que aquí tenen un bon lloc. Això

no vol dir que no hi hagi dificultats, però aquesta és la clau: oferir-los una mirada, un temps i un lloc diferents», explica. Segons Gasch, aquest procés de consentiment de l'acte educatiu i la generació de vincle es treballen «a temps i a destemps», amb una mirada, una paraula, un gest, un no... «Tenim molts espais de conversa, de posar paraules, quan l'adolescent ho necessita o

A El Llindar circula molt de desig i hi ha un clima que cuida, la qual cosa permet que aquests i aquestes adolescents que venen tan ferits sentin que aquí tenen un bon lloc.

està disponible i no quan toca al currículum», diu. Des del seu punt de vista, acompanyar aquests nois i noies implica molta disponibilitat, generositat i contundència. «Acompanyar no és anar al davant dient imperativament què s'ha de fer, ni al darrere deixant caure, sinó al costat i amb el temps de l'adolescent, que no és el nostre», subratlla. Molts joves acaben ocupant aquest lloc d'aprenent, però d'altres no poden. «Hi ha impossibilitats i s'ha d'acceptar. És possible que ara no sigui el moment d'aquesta persona, però potser d'aquí a uns anys les coses canviaran», rebla Gasch.

La manera de treballar d'El Llindar requereix flexibilitat –que no vol dir permissivitat, matisa la directora– i aquesta és una de les claus de l'organització. «Hem d'estar disponibles per als 470 llocs que es poden ocupar, que són tots els nois i noies que tenim aquest curs escolar, i amb cadascú fem un treball artesanal, mai no està predeterminat. Per a alguns, El Llindar és un

trampolí, perquè tasten què vol dir ocupar el lloc d'aprenent i marxen a la formació ordinària. Per a d'altres, és la seva trajectòria professionalitzadora, ja que després s'incorporaran al món laboral. I, finalment, hi ha joves que el consideren un bàlsam, un lloc amable on aixoplugar-se durant uns anys de la vida i poder recuperar la idea que són importants per a algú. I qui sap els efectes que pot tenir en el futur haver-te trobat amb algú que et mira, t'escolta i et respecta», reflexiona la directora.

El fet de situar els nois i noies al centre, amb les seves dificultats, fa que els espais de treball metodològic siguin un pilar bàsic de la política educativa d'El Llindar, ja que permeten que l'equip pugui treballar de manera col·laborativa per transformar les queixes dels professionals en una bona resposta. «Es tracta de veure què hi ha darrere de la conducta que ha motivat la queixa, què obstaculitza que un jove pugui ocupar el lloc d'aprenent i, llavors, construir estratègies col·lectives», comenta Gasch. L'equip d'El Llindar treballa conjuntament cada setmana a partir de la construcció de casos, un espai on compten amb la col·laboració de dos professionals externs que aporten una mirada de la subjectivitat. També hi ha les triangulacions, espais individuals que els permeten parlar de les dificultats o interrogants que puguin sorgir en el dia a dia. El treball col·laboratiu s'estén a la relació amb els serveis de l'entorn on estan presents els joves –com ara les escoles–, amb la voluntat de pensar conjuntament quina és la millor manera que té cadascú d'acompanyar-los. «Tots aquests espais de treball ens recorden que els recorreguts educatius no són lineals i que l'autoritat ens l'hem de guanyar. Saber ocupar el lloc de professor no és senzill i això no ho dona una titulació», manté la directora.

Els espais de treball i reflexió representen també la voluntat d'allunyar-se de la inèrcia en què tota organització es pot acabar instal·lant. «És una feina molt exigent perquè cada adolescent ve amb els seus assumptes i suposa un esforç centrar-se a fer una oferta formativa i d'acompanyament per a cada jove, en comptes de sotmetre's a un protocol. Crec que el que ens fa sortir de la inèrcia és el desig, la passió i el fet que cada dia, amb les seves dificultats, l'organització es posa en marxa per servir al seu propòsit. Això no vol dir que no hi hagi determinats paràmetres, però si posem en primer pla la norma, ens veiem abocats a la inèrcia», afirma Gasch. La directora d'El Llindar destaca que el treball de l'entitat passa també per no deixar-se aixafar per les lògiques d'una administració «burocràtica, simplista i protocol-

L'oferta educativa d'Impulsem es fa a partir de la motivació inicial de la persona i des d'un procés d'acollida, vinculació, límits i diàleg, que es consideren valors clau.

lària, que té els seus temps i fa que tot el que queda fora de la norma no encaixi». «A tot plegat cal sumar-hi la cultura de l'evidència, del rendiment i dels resultats, una impossibilitat contra la qual hem de lluitar contínuament», subratlla. En aquest sentit, i posant el focus en l'avaluació, El Llindar ha de complir els requisits que li demana l'administració per poder rebre finançament, però circula més la idea d'explorar, investigar i coproduir. «Aquesta lògica –que implica pensar, actuar, reflexionar i tornar a pensar– condueix a una avaluació continuada, perquè permet anar introduint constantment elements de millora», conclou Gasch.

UNA PORTA OBERTA

El Llindar es basa en l'experiència, i els joves aprenen treballant, tal com passa a Impulsem, una cooperativa d'iniciativa social situada a Barcelona que es dedica, entre altres coses, a la construcció d'itineraris d'inserció sociolaboral personalitzats. «La nostra oferta educativa es fa a partir de la motivació inicial de la persona i des d'un procés d'acollida, vinculació, límits i diàleg», subratlla Vanessa Cayuela, coordinadora de programes. No és cap casualitat, doncs, que la porta d'Impulsem estigui sempre oberta. Això vol dir que les persones que decideixen entrar-hi tenen la voluntat de formar-se i estan motivades per accedir a algun dels recursos educatius que els poden oferir. D'altra banda, i en relació amb el procés d'acollida, la porta està oberta per entrar a Impulsem, però també per sortir-ne i tornar a entrar-hi més endavant. «Potser ara no és el moment, però tornaràs a entrar quan vulguis perquè la porta sempre estarà oberta», destaca Cayuela. L'equip tampoc no perd de vista la importància que té per al treball educatiu el fet d'establir límits. «Hi haurà un moment en què t'hauré de dir que no i serà un no, però t'escoltaré en aquest no i podem dialogar i arribar a un acord», explica la coordinadora.

Impulsem rep un miler de preinscripcions anuals, tant de joves com d'adults, i moltes arriben a través del boca-orella. La metodologia de l'entitat

▼ Foto: Joves que s'estan formant a Impulsem treballen en el projecte de dinamització de dos espais del barri barceloní del Raval. Autoria: © CCCB, Pau Fabregat, 2021.

en relació amb el procés formatiu gira al voltant de l'entorn real de treball, l'aprenentatge significatiu i l'experiència. La coordinadora posa com a exemple un dels treballs que ha fet recentment el grup de pintura. Les persones que s'estaven formant havien de pintar el pis d'un home atès per la Fundació Roure, on treballen amb persones grans en estat de solitud. La presidenta de l'entitat va visitar Impulsem i els va explicar la feina que fa la Fundació i també el motiu de la intervenció. «Aquí ja s'estableix una relació important, perquè hi ha persones al grup de pintura amb necessitats que la Fundació Roure pot arribar a cobrir. L'alumnat, a més, pot aplicar en un entorn real de treball allò que està aprenent i entén que aquesta intervenció té un retorn social. De vegades tenen moltes necessitats i d'aquesta manera veuen que, malgrat tot, poden donar alguna cosa i fer feliç una altra persona», explica Cayuela.

La metodologia de treball d'Impulsem, doncs, no es pot deslligar de l'acció comunitària, que Cayuela vincula amb la generositat. «Quan treballes en xarxa, has de ser conscient que estàs donant el teu temps i les teves idees i fer-ho sense esperar res a canvi. Molts cops, però, quan aportes una idea, sí que hi ha un retorn i, a partir d'aquí, neix una actuació comunitària que pot tenir im-

pacte en les persones amb les quals treballes i en el territori, que és l'objectiu que perseguim», afirma. Es tracta, en definitiva, de donar oportunitats, i aquí se situa la feina que les persones participants del curs de pintura d'Impulsem han fet també per a l'òpera comunitària del Liceu. «En la vinculació comunitària trobes uns valors que són molt potents per a ells, com ara cohesió social, enxarxament i sentiment de pertinença», destaca Cayuela. En aquest cas, la feina feta tindrà un retorn, ja que les persones participants visitaran el Liceu i faran una petita formació a mida amb els professionals que hi treballen.

En la mateixa línia, la coordinadora posa com a exemple l'experiència que Impulsem, la cooperativa d'arquitectura i urbanisme Voltes i el CCCB van posar en marxa l'estiu passat. En aquest cas, un grup de joves que havien

fet una formació de dinamització comunitària van fer un diagnòstic per veure com es podien facilitar dinàmiques positives i de relació als jardins de Sant Pau del Camp i a la plaça de Joan Coromines, al barri barceloní del Raval. A partir d'aquí, van dissenyar i fabricar dos elements constructius que ara es fan servir al Banc de Recursos de Ciutat Vella, des d'on proporcionen

La porta d'Impulsem està sempre oberta per poder entrar-hi, però també per sortir-ne i, si cal, per tornar a entrar-hi més endavant si ara no és el moment.

materials a les entitats del districte perquè puguin fer les seves activitats. El projecte tindrà continuïtat i les mateixes entitats treballaran ara amb cinc escoles de primària i dos instituts per detectar quines necessitats tenen aquests dos mateixos espais en relació amb els jocs infantils. A partir d'aquí, les escoles dissenyaran els elements que considerin i els estudiants i les estudiants de secundària els construïran.

L'equip educatiu d'Impulsem es reuneix quinzenalment per fer el seguiment dels casos que porten i en les trobades hi participen pedagogs, educadores socials i psicòlogues. Les estratègies de treball, doncs, s'estableixen des d'un punt de vista interdisciplinari. Aquestes reunions, juntament amb les que es fan mensualment en l'àmbit del centre i els espais de coordinació per programes, permeten fer el seguiment dels objectius establerts i es completen amb les enquestes de satisfacció de les persones participants. Com en

el cas de Nikosia i El Llindar, els professionals i les professionals d'Impulsem també topen amb dificultats que afecten les persones i que responen a problemes estructurals, com ara el fet de no poder regularitzar la situació administrativa –amb les impossibilitats que això genera– o accedir a un habitatge. Cayuela apunta que, en aquests casos, les entitats només poden posar pegats i fer contenció. «Són problemes que s'han d'atacar des de l'administració pública i que cada cop s'agreugen més», subratlla. Com diu el refranyer: qui tingui orelles que hi senti. **Q**

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- Impulsem [en línia] <<https://www.impulsem.org/>> [Consulta: 28 de setembre de 2022].
- El Llindar [en línia] <<http://www.ellindar.org/>> [Consulta: 28 de setembre de 2022].
- Ràdio Nikosia [en línia] <<https://radionikosia.org/>> [Consulta: 28 de setembre de 2022].

CITA ARTICLE

SAYAVERA BASÓN, Laura. «Ràdio Nikosia, El Llindar i Impulsem: l'educació com a antidesestí». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educaadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 34-47.

RESUM

El reportatge posa el focus en tres projectes que materialitzen la definició d'educació social dels *Documents professionalitzadors*. Ràdio Nikosia, El Llindar i Impulsem generen contextos de possibilitats per afavorir la promoció social de les persones, un treball exigent que no escapa a les dificultats.

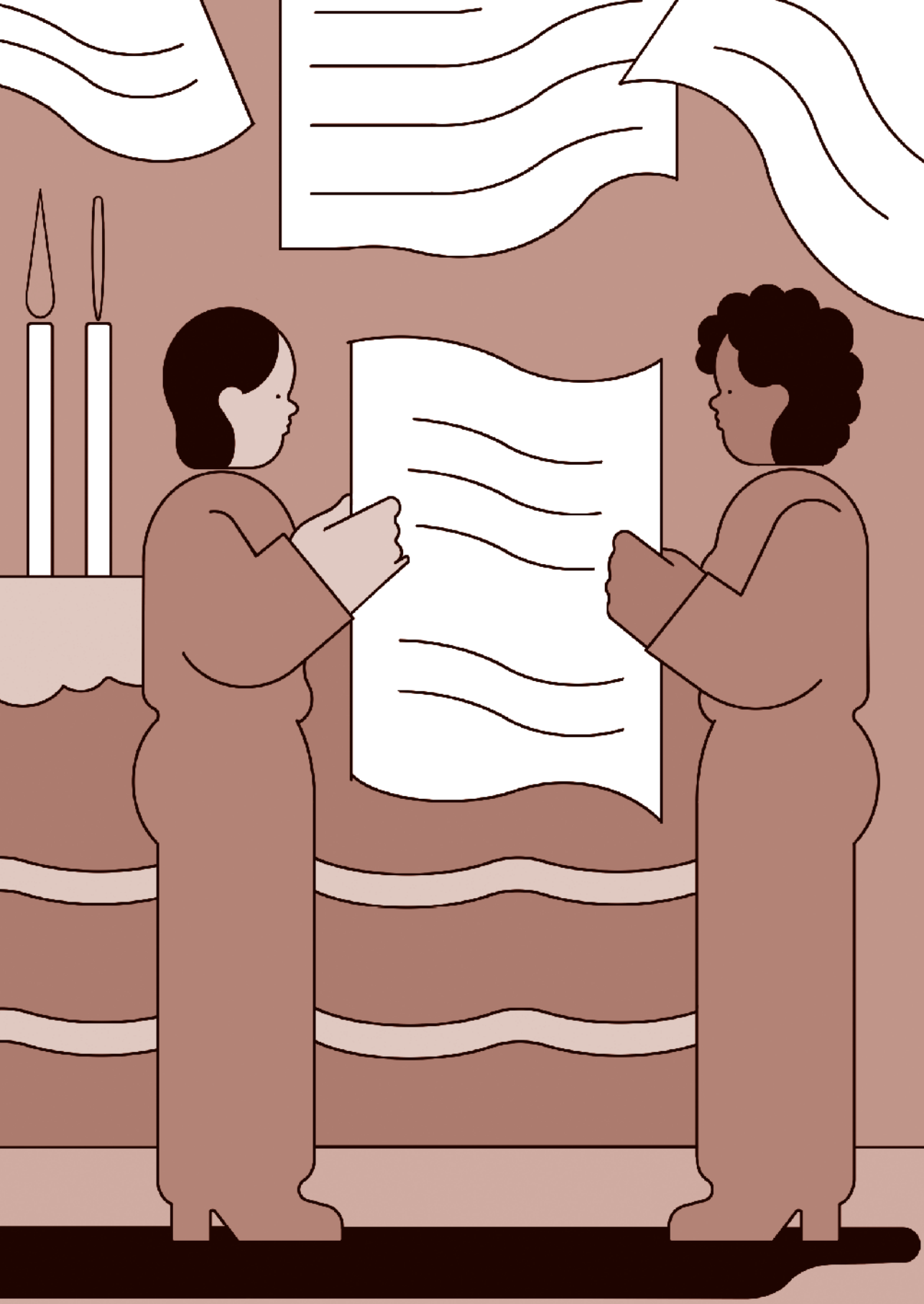
Paraules clau: educació social, documents professionalitzadors, promoció social

ABSTRACT

This article focuses on three projects that embody the definition of social education included in the professional standards documents. Radio Nikosia, El Llindar and Impulsem generate contexts of possibilities for encouraging the social improvement of people. This is a demanding task not without its difficulties.

Keywords: social education, professional standards, social improvement

Seguir l'alfabet amb Dani Zelko

Dani Zelko i Armand Medina

Dani Zelko és un artista argentí que resideix a Buenos Aires. Escriu poemes que els altres li dicten, la conversa omple la interacció amb l'altre per aturar-se després en un llarg procés d'escolta. Un cop transcorre aquesta tasca, Dani Zelko edita els llibres els dies següents i els imprimeix amb la seva motxilla impremta, enllestit un acte col·lectiu de construcció històrica, però a la vegada guardant l'acte íntim i particular de què participa. Aquests llibres són presentats davant els veïns, les famílies i els amics en una ronda que quasi sempre és de nou persones. Les persones que han conversat amb ell llegeixen els seus poemes, s'escolten i són escoltades per la resta de la comunitat que ha participat en el projecte.

El treball principal i continuat, que dona peu a altres projectes de Dani Zelko, s'anomena *Reunión*. Està format per diversos actes que involucren conversar, llegir i escriure; actes quotidians que impliquen sempre estar els uns amb els altres. Un cop realitzats, aquests actes es repeteixen en altres indrets. Els poemes són llegits per altres persones que

presten el cos, els ulls i la veu. Tota una acció de conversa i escriptura amb l'objectiu d'editar i llegir llibres fets en comunitat.

El recorregut artístic de Dani Zelko comença amb el treball *Temporadas*, que comprèn els anys del 2015 al 2018, i descriu les trobades de diferents persones en un acte de caminar sense rumb que va des d'Entre Ríos, a l'Argentina, fins a la selva Lacandona, a Mèxic. Paral·lelament a aquest treball, el 2017 sorgeix *Ediciones urgentes*, que descriu situacions d'urgència política esdevingudes en diferents contextos geogràfics, socials i polítics. Continua amb un reguitzell de treballs, com *Migrantes en las fronteras de Estados Unidos (Frontera Norte)* i *Mapuche Terrorista*, que incideixen en els processos de violència contra l'autonomia indígena en països com l'Argentina i Xile; i un darrer i fantàstic treball que és *Lengua o muerte*, desenvolupat en època pandèmica en el context espanyol, concretament a la ciutat de Madrid. Tot un al·legat en defensa de la llengua de les persones migrants. Un procés que va articular les urgències dels cossos i les veus de les comu-

■ **Armand Medina**, integrador social i graduat en Arts i Oficis en les especialitats de gravat i pintura mural. Membre del Consell de Redacció del *Quaderns d'Educació Social* i Amic del CEESC 368.

■ **Dani Zelko**, artista, poeta i editor argentí. Des de 2015 duu a terme *Reunión*.

► Fotos: *Reunión*.

nitats migrants, dins d'una societat neoliberal que empara profundes desigualtats.

Tot seguit, trobareu un abecedari que ha estat fruit de converses amb Dani Zelko. Aquesta peça s'ha realitzat en diferents moments, on l'escolta, les intervencions i els silencis d'una conversa de dues persones anaven formant una es-

criptura tal com raja. Podem dir que el que ara llegireu és el resultat d'una escolta literària que transcriu amb la màxima literalitat allò que va dir l'artista i poeta argentí.

En aquest breu abecedari que llegireu, comença una conversa oberta amb Dani Zelko.

Acompanyar: aparèixer i desaparèixer.

Per mi *aparèixer* i *desaparèixer* són paraules molt importants; les agafaria com dos moments del mateix verb, no com verbs diferents, i *acompanyar* és fonamental; en el treball de *Reunión* sobretot hi ha un munt de formes en què tant les coses, com les persones, com els espais, apareixen i desapareixen, i el procediment està construït a partir d'una sèrie de distàncies. Allò que es va posant en pràctica són distàncies que fan que les coses apareguin i desapareguin de la manera més òbvia. En termes físics, carnals, jo aparec en un lloc, es donen les trobades i després jo desaparec d'aquell lloc. Els cossos d'aque-

lles persones que parlen apareixen, parlen... després aquests cossos també desapareixen amb el somni que quedin impresos en la paraula. La veu oral d'aquelles persones que va sonar desapareix per donar lloc a la paraula escrita que apareix a casa teva quan llegeixes un llibre; és a dir, hi ha un exercici de distàncies materials i de persones que fa que els materials vagin passant de l'un a l'altre. I d'una persona a l'altra i, d'altra banda, hi ha una fe en la presència, de com la presència queda; tinc fe que si obres un llibre i està parlant Afroza, Afroza apareix davant teu, com si t'estigués parlant des de la cantonada del davant.

A mi m'importa i cuido el fet que les escriptures de *Reunió* transportin una presència, no que expliquin un conte des de fora del cos, i aleshores cal dir com està fet fins a les últimes relacions que es donen a través dels textos. D'això tracta tota la qüestió d'aparèixer i desaparèixer i, per tant, de la companyia física o no física, perquè cal aclarir que un record és una companyia, com un llibre que vas llegir fa deu anys i que t'ha anat acompanyant. A mi m'interessa molt, en aquest sentit, veure tot l'arc de relacions que es donen en aquestes aparicions i companyies que van des de la trobada carn i os i os i carn fins a la trobada entre una persona i un llibre. Els llibres tenen una capacitat d'acompanyar i d'aparèixer i de crear en l'experiència pròpia amb una força que no sé si hi ha gaires objectes que ho aconseguixin. És sorprenent el nivell d'aparició i presència que manegen els llibres, però respecte als acompanyaments més pedagògics més habituals, em sembla important obrir l'arc de quan hi som i quan no hi som i de com estem, no?

Binarisme. La manera com binaritzem els nostres actes i els nostres rols és una de les grans tragèdies dels segles en el món que vivim. És com allò de qui acompanya i qui

és acompanyat, com si les coses fossin unidireccionals o lineals. Pel que fa a l'escolta, per exemple, també crec que és una acció fonamental de la companyia i de la presència per preguntar-se quins són els actes actius i quins són els actes passius, com si escoltar fos un acte passiu i córrer fos actiu; no, això és una estupidesa. Però continuen modelant les nostres formes de trobada i les dinàmiques de companyia; en aquest sentit, és clau que les persones que construïm espais pedagògics o que ens dediquem a la docència i a l'acompanyament puguem ser sincers amb els nostres propis egoïsmes. Sempre tinc present una pregunta: per què això pot ser important per a mi, però també per què això pot ser important per a altres? No és una pregunta existencialista, sinó una intenció. Recordo per què soc aquí, perquè vaig anar fa anys a fer classes d'art en un barri que queda a dues hores de casa meua? Perquè soc bo, no; les coses que hi vaig aprendre, la construcció que em va donar aquell lloc, les relacions que em va aportar; jo sabia que podia donar una aportació, per descomptat, però el que passava és que m'estava construint com a persona en aquell lloc. Sempre és important registrar això que pot provocar un en un espai, i també ser sincer i preguntar-se què és el que un està anant a buscar en termes personals.

Crítica. Tot i pensar a dissoldre això del geni en l'educació, ja que la qüestió de geni encara és fonamental, em sembla que és una escissió entre pensar qui és artista i qui no ho és; encaixa molts dels processos pedagògics que hi ha al voltant de l'art. Tot està ple d'art, i l'educació artística realment aporta als processos de creixement, personals i comunitaris, de persones o llocs que es dediquin a qualsevol activitat. Em sembla que això que anomenem *art* pot aportar, obrir espais de sensibilitat de trobada, de treball amb els materials que aportin dinàmiques i eines per a qualsevol esfera de la vida, més enllà que les persones siguin artistes o no, més enllà que les persones es dediquin a l'art o no, i fins i tot més enllà de si l'activitat que proposes inclou eines artístiques, pintures o pinzell. L'art és una dinàmica per obrir percepcions, les materialitzacions, repeteixo, més enllà de quines eines utilitzis.

Experiència i escolta. I aquí hi ha una pregunta fonamental que té a veure amb la importància de com valorem i què valorem com a experiències de creixement en els espais que estan narrats; aquells moments *random* que es donen gairebé atzarosament a la vida quotidiana poden tenir una força formativa i pedagògica inesperada. Em sembla que també apareix l'obertura a la pregunta per la relació entre art i educació, si s'aconsegueix obrir, expandir. Les percepcions són fonamentals; quan es comencen a obrir aquestes percepcions, apareix l'acte d'aprenentatge i de transmissió de sabers en llocs i espais inesperats i que no estan pensats per a això; em sembla que els espais de la suposada formació també tenen un rol en això, que és com obrir el desig per l'aprenentatge i les percepcions, aquestes antenes del saber, del coneixement, del desig d'anar una mica més enllà i que això mantingui encesa aquesta antena

en llocs i en moments on sembla que no hi ha res per aprendre; òbviament no és cert, tot està ple de saber.

A mi m'interessa molt més un espai pedagògic que pugui quedar reverberant en aquells cossos i en aquestes trajectòries per fora de l'espai de la suposada formació, i en el que hi passi a dins també. La feina que es constitueix com a espai de formació o de transmissió de sabers pot aportar una mena de caixa d'eines o d'obertures sensibles perquè les persones se les emportin i les consultin.

De fet em sembla que dissoldre l'autoria no té tant a veure amb qui diu què; l'autoria sempre remet a les referències que tenim dels altres. No és el mateix, per exemple que jo, en Dani, artista, home, blanc, de classe mitjana professional, vulgui esborrar l'autoria d'una tribu maputxe que diu alguna cosa. El problema de l'autoria em sembla que el que més ens pot

ajudar a resoldre-ho és posar en dubte les jerarquies. A mi el que m'interessa sempre és jugar a desmuntar la jerarquia, fins a la darrera peça, i tornar-la a muntar d'una altra manera (text de César Aira: la utilitat de l'art). Pensar en el poder i en la circulació de la veu, problematitzar l'autoria, és parlar de desmuntar jerarquies i jugar justament a veure quines oscil·lacions públiques i íntimes podem construir entre el jo i el nosaltres, entre el tu i l'elles, entre el suposat artista i el suposat no artista. No és només en el suposat rol de l'autor on es poden dissoldre les autories, sinó en cada posada en pràctica, en cada acció, en cada situació de trobada, i de com intentar respondre al fet que qui acompanya és, al mateix temps, acompanyat. I aquí apareix una altra escolta, que a mi m'interessa molt en el procés de reunió: l'escolta del procediment. Podem forjar dinàmiques de treball, projectes, i fer que els mateixos projectes escoltin, que els

projectes vagin adquirint una forma d'escoltar el que s'esdevé, i vagin, d'una banda, mantenint això, la substància, el grau zero, la substància troncal, l'ètica vertebral; i de l'altra, que tinguin la cintura líquida per anar creixent, adaptant-se, modificant-se, comprenent-se a mesura que vagin entrant en contacte amb altres persones, altres llocs i altres èpoques.

Fonamental. Hem de desmuntar urgentment el que donem per fet, com que les coses que ens semblen òbvies guarden a dins claus fonamentals. Cal desmuntar allò que donem per obvi i visitar-ho. Em sembla que hi ha dificultat per escoltar certes frases, perquè una gran part de la població estem patint en carn pròpia un nivell de violència tan gran... i no estem podent elaborar estratègies per transformar aquesta violència en una altra cosa, que, d'altra banda, crec que és un procés d'aprenentatge fonamental i hem de mirar de fer-lo com sigui. Com vam transformar la violència que van anar modelant els nostres cossos en una potència d'un altre tipus. *Las Legendarias*, en una part del seu relat, estan buscant una manera de parlar entre elles que no es quedi en la violència que van rebre, que no la faci servir,

que no la repeteixi, que no la reproduïxi. Que puguin treure aquesta violència i la puguin transformar en una altra cosa. Com busquem el gest d'amor per parlar entre nosaltres, com aprofundim el temps. Jo hi veig, sento i conec aquest intent de transformar aquestes violències en altres dinàmiques de trobada. Em sembla fonamental.

Individualismes. L'una no anul·laria l'altra. Allò personal no s'hauria d'individualitzar, i allò grupal no s'hauria d'homogeneïtzar, i serien instàncies i moments del temps. Als llibres de *Reunión* es posa en tensió això de la singularitat i la veu personal, o la grupalitat i la veu col·lectiva, cosa que implica un munt de converses i decisions de com fer-ho. Per exemple, en el treball de *Las Legendarias*, el que va passar va ser molt fort, i és que hi havia discussions i opinions oposades en temes molt clau i en la seva construcció comunitària, com ara: la visió respecte a la prostitució, la convivència dins de casa, les jerarquies... Va quedar clar que no es podia homogeneïtzar una veu col·lectiva, i aquí és on apareixen els guions per marcar el diàleg. En aquest treball és la primera vegada que a *Reunión* apareixen els guions de diàleg, on un no sap

qui diu què; així com de vegades en altres treballs hi ha els noms de les persones que parlen i que evidencien que la veu canvia de persona, en aquest cas no se sap qui diu què. Cal obrir l'escolta i fer-se càrrec de com cadascú tramita les seves contradiccions. Les contradiccions són les claus del món. Si aconseguim deixar de negar les nostres contradiccions i deixar d'eludir-les, i les rebem en els nostres projectes com un amfitrió en termes ancestrals, sens dubte anirem molt més enllà en les dinàmiques de treball i en les nostres lluites.

Llenguatge. El llenguatge es connecta amb tot el que venim parlant. Quan aquestes trobades es converteixen en aquests llibres de *Reunión*, no ho penso com una forma de registre o com una forma de testimoniar la parla, sinó com el fet de construir una manera de parlar en conjunt, de prendre totes les decisions formals a les trobades íntimes de *Reunión*. En aquestes, una veu dona el pas a alguna cosa escrita; estan pensades per crear una manera de parlar, no per registrar una parla que ja existeix. Llavors sento que també hi ha una altra disputa de l'autoria, i penso que les paraules es queden aquí i que no són de ningú per endavant, sinó que és

aquesta trobada que construeix una manera de parlar, i és aquesta manera de parlar inventada en la trobada dels cossos que després es torna llibre.

Obertura. Dissoldre l'autoria és sortir del jo per convertir-me en un procediment; això va ser el que vaig aprendre de la història de l'art. Em permetia dissoldre el meu jo i alhora posar en joc totes les meves eines. Desconstruir un procediment era una manera de fer un pas al costat com a jo i posar en circulació i en funcionament totes les meves eines que vull fer servir i vull fer créixer, córrer el focus d'aquesta genialitat personal. Parteix del que va fer aquesta cultura de llarga tradició, del geni artístic que segueix funcionant, fins i tot en les estratègies de dissoldre el geni en educació, que segueix sent central. Em sembla que aquesta decisió entre els que serien artistes i els que no queda reflectida en molts dels processos pedagògics que es poden donar al voltant de l'art; tot és ple d'art i l'educació artística realment aporta aspectes als processos de creixement, personals i comunitaris de persones o llocs que es dediquin a qualsevol activitat. Ens pot semblar que, quan diem *art*, què és el que volem dir

amb *art* pot aportar alguna cosa a l'hora d'obrir espais de sensibilitat, de trobada, de treball amb els materials que aportin eines i dinàmiques per a qualsevol esfera de la vida, més enllà que les persones siguin artistes o no, més enllà que les persones es dediquin a l'art o no, i més enllà de si l'activitat que proposes inclogui eines artístiques, o pintures o pinzells; l'art ha d'interessar com a dinàmica, com una manera d'obrir les percepcions. I les materialitzacions, més enllà de les eines amb què estiguin fetes.

Política. Cal aprendre a perdre coses i pensar quins riscos volem assumir. Estem en un moment, en una època, de buit de somnis grans. A l'Argentina, qualsevol persona que està treballant en un tipus de somni polític no pot eludir la tradició, el llegat de les disputes dels

anys setanta del segle passat que van acabar en la dictadura i en els desapareguts. I parles amb supervivents i les persones que ho van viure i ara resulta força estrany, semblen coses més personals, ara sembla impossible escoltar algú que es deixa la vida per alguna cosa. Però també cal dir que algun aspecte d'això no va funcionar, és una tensió que sempre és present. Moltes vegades vaig tenir una mena de melancolia pel fet que no m'hagi tocat viure una època on ser d'un grup de gent que dona la seva vida per alguna cosa i que hi creu. Però per sort em vaig trobar amb gent molt brillant que va viure aquella època i em va desarmar aquella melancolia estúpida i innocent que va acabar en tanta mort. Però la mort aquesta i la violència aquesta. Aleshores hi ha algun aspecte d'aquesta pregunta de què estem disposades a donar, què estem disposats a perdre, què estem disposats a oferir.

Paraula. És increïble com una paraula pot fer esclatar una guerra mundial, de com una paraula pot canviar una vida, iniciar un amor d'anys... i és bo recordar-ho. D'altra banda, respecte al fet que les paraules són la nostra eina, és bo, o a mi em serveix, no separar les paraules, no encapsular-les. Tot i que també cal saber què volem dir quan ens referim a les paraules. Paraula, cos, espai, temps... no són separables entre si; i en els espais de transmissió de coneixement és bo recordar que en els moments de trobada les paraules són un acte del cos i que sonen en el lloc, i que són part d'una època, i que fan vibrar l'aire, i que després es produeix el so. Em sembla que una cosa important per pensar en noves dinàmiques d'aprenentatge és no separar paraula de cos, paraula d'aire, paraula d'espai, paraula d'època; no hi ha res com una paraula encapsulada o tancada al buit. No crec que

trobi experiment més macabre que aïllar una paraula en un laboratori i portar-la d'una banda a l'altra. Em sembla que les paraules, com a substància, són una barreja d'història, de carn d'experiència d'època, i és bo tenir-ho present quan construïm les nostres vides i les nostres dinàmiques de treball.

Transpiració. Cal guardar aquesta paraula: *transpirar*. Aquest llibre, *Lengua o muerte*, és un misteri. Et puc dir un milió de coses; puc parlar vint-i-vuit hores de les formacions, de les idees... Aquest llibre el que va fer, sobretot... Hi ha una cosa interessant d'aquest llibre: tot el que va anar construint i tot el que va construint, aquest llibre és món. És el que m'interessa dels llibres de *Reunión*, que parteixen d'una trobada i que surten a buscar altres trobades; aquest llibre és tot això. Jo

mai no parlaria del llibre com una obra, i el que va fer *Lengua o muerte* no m'ho puc creure. És una cosa màgica, fins i tot si penses com es va escriure i com es va moure territorialment, i com va passar per llengües, com va articular disputes, els

ressons que va tenir cap a tantes bandes. A mi em va donar fe, és un llibre que és un misteri. Creure o rebentar. **Q**

CITA ARTICLE

MEDINA BOVER, Armand; ZELKO Dani. «Seguir l'alfabet amb Dani Zelko». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 50-59.

RESUM

El que proposa aquest article és una conversa amb Dani Zelko, per posar en comú la seva feina i l'acció educativa portada a terme per l'agent de l'educació. De com la paraula oral passa a ser escrita amb la cura de salvaguardar la singularitat del que parla. També ens fixarem que és en l'acció d'escoltar on pren cos l'escriptura d'aquest, evitant en tot moment aixafar la paraula de qui escoltem.

Paraules clau: oralitat, art, escriptura i acció educativa

ABSTRACT

This article offers a conversation with Dani Zelko showing the common ground between his work and the teaching done by educational agents, taking particular care with how spoken words are written down and always safeguarding the unique quality of those who speak. It is also notable that his writing is largely based on action of listening, making one of his main goals never to undermine the important role of those who speak.

Keywords: speaking, art, writing and educational action

Conversa amb JUDIT FONT i JORDI OLIVERAS

La renda bàsica universal, o com recuperar les lògiques de l'educació social

Sara Blázquez

«Les feines del sector social estan molt burocratitzades i en molts casos s'han convertit en una oficina d'acreditació de la pobresa per si hi ha un desnonament, per si es talla la llum, per aconseguir una prestació... Molts professionals es passen el dia fent burocràcia per garantir prestacions que tampoc ajuden a sortir d'una situació de pobresa. I això desvirtua la feina». Però, què passaria si tothom tingués uns ingressos garantits? Aquest és l'escenari que imagina l'aplicació d'una renda bàsica universal (RBU). Les paraules anteriors són de la sociòloga Judit Font, una de les impulsores del manifest per una renda bàsica universal Renda Bàsica Ara! I si no és ara, quan?, que defensa una assignació monetària incondicionada com a política social imprescindible i necessària per garantir el dret a la vida material de les persones amb dignitat i que, consegüentment, genera un replantejament de les polítiques dels serveis socials i socioeducatius.

El manifest i la demanda en favor de la renda bàsica universal per part de professionals del sector públic i la iniciativa social es van fer públics arran de la crisi de la COVID-19, un bon moment, diuen, per reivindicar canvis estructurals en les polítiques de serveis socials i socioeducatius.

Què és la renda bàsica universal?

La renda bàsica universal és una assignació monetària per a cada persona, universal, és a dir, per a totes les persones; i incondicional, independent de la situació o condició de cada persona. Se n'hi diu «bàsica» perquè s'entén que ha de ser suficient per satisfer les necessitats materials considerades elementals de les persones, per garantir-ne, d'aquesta manera, la llibertat a l'hora de decidir sobre les seves pròpies vides, entenent que la vida té un vessant material sense el qual no podem viure.

«Estem posant un llindar de què és bàsic per a la vida, no és una ajuda per passar el mes com puguis», assegura Judit Font, «i el fet que sigui universal és important: la cobra tothom, i hi ha a qui això li genera conflicte. El director de CaixaBank també la cobra, sí, però el director de CaixaBank la retorna a través dels seus impostos». I és que el que diferencia l'RBU d'altres prestacions o subsidis és que no hi ha uns col·lectius destinataris per sobre dels altres, «no es genera una estigmatització sobre les persones que reben la prestació», afegeix Font, i que implica la corresponsabilització de la ciutadania per garantir els drets de tothom.

Els activistes per l'RBU defensen que ofereix un nou imaginari que no posa el treball assalariat al centre. Un altre dels col·lectius que durant la pandèmia van reaccionar a favor de l'RBU va ser el de les persones que treballen en cultura. Des de la cooperativa La Murga, de la qual forma part Jordi Oliveras, animador sociocultural, coordinador del col·lectiu Indigestió i de la revista *Nativa*, es va llançar el manifest «Gent que treballa en cultura, per una renda bàsica universal i incondicional», que equipara la renda bàsica amb la millor política cultural possible, ja que parteix de la base que la cultura no es construeix ni se sosté només des de la feina de les persones que s'hi dediquen, sinó que depèn també dels anomenats *públics*. Oliveras creu que «no funciona el repartiment de la riquesa des del treball, no crec que la gent hagi de treballar per tenir dret a viure, això fa molts anys que no funciona. És un imaginari que ja no es creu ningú i fins i tot treballant no ens arriba per viure. Calen mesures de distribució de la riquesa que no passin pel treball».

Posar en dubte la vida a través del treball assalariat

«És cert que l'RBU posa en crisi la cultura del treball tal com l'hem entès fins ara», afegeix Font, «però hem de partir de la base que hi ha molta gent que no treballa perquè no pot». Imaginar una RBU des de la mirada occidental posa en dubte que

“El que diferencia l'RBU d'altres prestacions és que no hi ha uns col·lectius destinataris, ‘no es genera una estigmatització sobre les persones que reben la prestació’.”

▼ Foto: Sara Blázquez

“Crec que no funciona el repartiment de la riquesa des del treball, que la gent hagi de treballar per tenir dret a viure, això fa molts anys que no funciona.”

l'única manera de sobreviure materialment sigui des del mercat laboral. «La renda bàsica pot fer que la participació en el mercat laboral no sigui una obligació. Ara mateix no ho podem triar, és una coacció.» Font posa l'èmfasi, a més, en el fet que «ara mateix hi ha un atur estructural del 15%, i són persones que no treballaran. Què hem de fer?»

Existeix l'imaginari que, si tothom percep l'RBU, ningú treballarà, però Font recorda que «les dones porten tota la vida treballant sense cobrar», fent referència a les tasques de cura per al sosteniment de la vida. L'RBU es pot compaginar amb la feina, «cosa que altres rendes no permeten»; no obstant això, la relació amb el mercat laboral canvia i els seus defensors asseguren que la capacitat negociadora de les treballadores seria superior. «La humanitat ha existit molts anys abans que existís la relació monetària i s'han fet cases, s'han inventat coses, hem crescut intel·lectualment... L'RBU ens dona temps i el temps és molt necessari. Potser el destinariem a organitzar-nos per resoldre necessitats bàsiques, com la criança o la vellesa, sense haver d'anar a comprar aquests serveis.»

Bàsicament, la societat treballa perquè això li dona uns ingressos, però també un posicionament social, «i tot està estructurat perquè tinguis aquest posicionament social», diu Font. La implementació de l'RBU, defensa, permetria triar no treballar, però també triar anar al mercat laboral «perquè tinc una formació, tinc ganes de créixer personalment, tinc un sentit de servei públic, un interès per produir coses... Puc decidir treballar, però potser puc triar com».

I aquesta renda, com es paga?

Hi ha moltes rendes bàsiques possibles i moltes maneres d'implantar-les. «L'RBU té defensors des de totes bandes», diu Oliveras, «hi ha qui planteja una RBU pagada directament per les empreses i fins i tot hi ha posicions de dretes que la defensen. També hi ha qui vol retallar els serveis de l'Estat i que la gent s'espavili amb la prestació». Aquesta no és la posició ni de Font ni d'Oliveras, que defensen l'RBU com una eina per redistribuir la riquesa, és a dir, recaptar diners de les rendes més altes i en cap cas posar a competir l'RBU amb els serveis bàsics públics.

«Es paga amb impostos dels rics i amb reestructuració dels subsidis», diu Oliveras; «en cultura no em semblaria malament que l'RBU anés en detriment d'algunes subvencions, que esdevin un sistema molt pesat, igual que passa amb alguns subsidis de serveis socials o de l'atur».

Una de les crítiques més reiterades a l'RBU és que no pot anar sola: «de la mateixa manera que ofereix la possibilitat d'imaginar, la utopia també pot ser molt buida de contingut», diu Font. «L'RBU ha d'anar acompanyada d'un reforçament de tota l'estructura d'allò públic i del fet de recuperar la idea de drets socials col·lectius. L'RBU funciona si hi ha un parc d'habitatge públic, per exemple, perquè si ara tothom cobrés una renda bàsica, tots els grans tenidors se la quedarien perquè ens augmentarien el lloguer. Hi ha d'haver un paquet de transformacions molt més àmplies».

El pla pilot per implementar la renda bàsica universal

Després de més de vint anys de l'arribada a les institucions del moviment per l'RBU a Catalunya, l'any passat es va crear l'Oficina del Pla Pilot per Implementar la Renda Bàsica Universal, que es planteja posar en marxa una prova, «un experiment», que implementi la renda bàsica universal i faci el seguiment de l'execució. L'Oficina també té la missió de relacionar-se amb la Unió Europea i les comissions internacionals que impulsin millores i transformacions en polítiques de rendes socials o experiències similars a la renda bàsica universal.

Judit Font forma part del consell assessor d'aquesta oficina, que està adscrita al Gabinet de la Consellera de la Presidència, i que «neix del pacte de govern entre la CUP i ERC, ja que l'RBU estava al programa de la CUP i un sector d'ERC també la veu amb bons ulls». L'Oficina està dirigida per Sergi Raventós, «que és membre de la Xarxa Renda Bàsica des de fa molts anys i també és treballador social». Al consell assessor hi ha persones amb un vessant més activista o de sectors concrets, també dels feminismes i la salut mental.

Ara mateix el pla pilot es troba en fase de disseny i tindrà una durada de dos anys, a part del temps necessari per avaluar-ne els impactes. Hi participaran unes 5.000 persones de diversos municipis escollits aleatòriament, «que percebran una renda del valor en què es considera que es troba el llindar de la pobresa».

«Hi ha dubtes sobre la conveniència de fer una prova pilot, perquè sabem que és una necessitat, però alhora es considera que té un valor estratègic perquè hi ha aquesta manera de fer política basada en evidències», diu Font; «posem les evidències damunt la taula i que no es pugui dir que no s'ha fet un procés d'assaig».

“L'RBU es pot compaginar amb la feina; no obstant això, la relació amb el mercat laboral canvia i els seus defensors asseguren que la capacitat negociadora de les treballadores seria superior.”

▼ Foto: Judit Font

“Si una persona té aquests ingressos garantits, la relació que estableix amb l’educador social surt del marc de la prestació econòmica, i es poden fer moltes altres coses!”

El disseny d’aquesta prova pilot no és fàcil, i el canvi que planteja és tan estructural que no permet fer-la al complet. La prova pilot consisteix en «com cal pagar l’RBU, però no com s’han de recaptar els impostos a les rendes altes i les grans fortunes, que són les que ho han de sostenir econòmicament. És una prova d’una part d’aquesta implementació», reconeix Font.

L’RBU recupera les lògiques de l’educació social

Garantir les condicions materials de vida de les persones transforma d’arrel tot el sentit del què són avui molts dels serveis socials i els recursos públics, «destinats a sostenir i pal·liar la pobresa», diu Font. L’RBU planteja la possibilitat que percebre diners no passi pel fet que les persones s’hagin d’assalarinar, o no únicament. «Si una persona té aquests ingressos garantits, la relació que estableix amb l’educador social surt del marc de la prestació econòmica, i es poden fer moltes altres coses!», s’imagina Font.

De fet, el manifest «Renda Bàsica Ara!» veu l’RBU com una oportunitat per transformar radicalment els serveis socials i comunitaris. La fonamenta en la lògica del dret i la justícia social, i això implica reconèixer les persones com a subjectes d’un dret universal i no pas com a subsidiàries dels recursos públics. També planteja que s’elimini la multiplicitat de subsidis condicionats, prestacions, ajuts i beques que, segons recull el manifest, «s’han mostrat insuficients per resoldre les necessitats de la població i que, a més, conformen un laberint burocràtic tant per a les persones ateses com per als professionals». Per Oliveras, aquesta també és una qüestió cabdal, ja que «els professionals de l’administració pública que es dediquen a això sovint es converteixen en buròcrates. La seva feina consisteix a adaptar-se o barallar-se amb el sistema, i fan informes i papers, i l’última cosa a què tenen temps per dedicar-se és el tracte personal».

L’RBU, tal com l’entenen les persones adherides al manifest «Renda Bàsica Ara!», aprima les estructures administratives i de gestió, i deixa enrere una relació estrictament basada en les necessitats materials, fet que implica situar al centre les relacions més democràtiques. «D’aquesta manera es pot establir vincle, fer plans de treball conjunts, marcar-se objectius de millora, de transformació social», diu Font, mentre que Oliveras afegeix que «en el cas dels educadors i educadores és molt estimulants i interessant, ja que molts podrien dir ‘en realitat jo havia estudiat per això!’».

És el mateix que defensa el manifest, que recull que l’RBU reforça que els serveis d’atenció social, socioeducatius i comu-

nitari es focalitzin en tasques fins ara secundàries, ja que la pressió assistencial fa que majoritàriament hi hagi intervencions burocràtiques. Per a les persones impulsores és una oportunitat per potenciar dinàmiques de treball i recursos basats en el desenvolupament de la vida, en la prevenció, en l'atenció especialitzada, en l'acció col·lectiva i en la relació amb l'entorn i l'acció comunitària. A banda d'acabar amb la rumorologia i els conflictes entre el veïnat sobre beques, ajuts i prestacions.

Durant la pandèmia es va parlar molt de les persones que treballaven en l'àmbit sanitari, però no tant de les persones de l'àmbit social, que «han estat sostenint la salut a un altre nivell: afectiva, familiar a domicilis, de l'angoixa per la pèrdua de feina, del fet de no tenir res per menjar...», diu Font, que assegura que s'arrossega molt de malestar en l'àmbit de l'acompanyament, de l'acció comunitària i de la feina de donar suport a persones que en un moment de la seva vida poden estar en una situació de «vulnerabilitat o vulneració de drets. Parlo dels efectes de la llei d'estrangeria, que també impacten en els serveis socials».

«La millor política cultural és la renda bàsica universal»

«Demantant l'RBU ens posicionem en un lloc diferent, evitant el victimisme i parlant de la precarietat com un lloc comú», diu Jordi Oliveras, «i posem en qüestió que el marc de l'economia i del mercat sigui el marc ideal per a la cultura». A diferència d'altres sectors mobilitzats, amb aquest manifest no es defensa una posició corporativa, sinó una mesura per a tothom.

La sociòloga Judit Font també hi ha reflexionat i reconeix que «la cultura només retorna en forma de productes, que poden interessar o no, però al mercat poden perdre el seu potencial transformador».

El temps és un dels elements clau en la defensa de l'RBU des de la cultura. Oliveras assegura que «les expressions culturals estan molt presents a les nostres vides, i les que no, no hi són perquè no tenim diners ni temps. Defensar l'RBU també és defensar un altre ecosistema que faria que tinguéssim més temps, i les relacions entre artista i gent s'equilibrarien». L'animador sociocultural fa temps que treballa amb la idea de donar més autoritat «a qui està callat i escoltant». Assegura que l'RBU «ajudaria a un canvi en les jerarquies culturals», perquè, malgrat que l'art comunitari «dissimula aquestes jerarquies, m'agrada imaginar que la cultura és col·lectiva, no només en l'àmbit de la creació, sinó també de propietat o de drets sobre la gestió. Amb l'RBU ens podem imaginar un marc més equilibrat en aquestes relacions».

Entrevista amb ALBERT VERDAGUER

«L'RBU permetria que les persones puguin decidir què volen ser, no el que els ha tocat ser.»

▲ Foto: Sara Blázquez

Ens trobem en un bar de Vic. És primera hora del matí i s'està coordinant amb un company educador social que treballa en un altre municipi per fer l'acompanyament d'una persona. Albert Verdaguier és educador social al Consorci d'Osona de Serveis Socials, un ens comarcal que treballa als pobles petits que no tenen àrees bàsiques: «jo detecto que entre la gent gran hi ha un perfil que coneix molt bé els recursos que els serveis socials gestionen, però amb la resta de col·lectius no passa el mateix». Amb ell parlem de la feina que fa, de la pressió assistencial, de les situacions de les persones amb qui treballa i de com tot això canviaria amb l'aplicació de la renda bàsica universal (RBU).

Com és un dia a la teva feina?

Tenim unes hores d'atenció en què la gent pot demanar entrevistes individuals o amb famílies, i llavors fem treball comunitari a les escoles i als instituts, fem projectes amb els joves o fem activitats amb els diferents col·lectius amb què treballem: acompanyament a dones, i altres. Com que treballem en pobles petits, som itinerants, no sempre estem al mateix lloc de treball. Hi ha companys i companyes que fins i tot estan un dia a cada poble, per ràtio o per volum de població.

Quin tipus de situacions soleu treballar?

Depèn del moment. Ara és estiu i el que hem estat gestionant com a educadors i educadores és garantir que infants i joves de qualsevol família també tinguin l'oportunitat de fer activitats d'estiu, casals d'estiu, colònies, a través d'un programa de beques que té el Consorci. És una beca que és universal, tota la població té dret a demanar-la, tot i que hi influeixen els llindars econòmics i situacions sociofamiliars. Jo tinc una tipologia de famílies amb situació de risc o alt risc, amb dificultats amb les necessitats bàsiques, amb les relacions so-

ciofamiliars, amb situacions de maltractaments, perfils amb moltes dificultats. Llavors tenim un perfil que no té tantes dificultats quant a relació, però sí que té necessitats econòmiques, que es va gestionant la vida, però que necessita suport puntual dels serveis socials.

Com canviaria la vida d'aquestes persones i la vostra feina en el cas d'aplicar l'RBU?

Tenint en compte que la prova pilot de l'RBU planteja que hi ha uns ingressos tant per a les persones adultes com per a les menors d'edat, cobriria una part molt important de les necessitats bàsiques d'aquestes famílies. Nosaltres ja no hauríem de gestionar certes beques, targetes d'alimentació, i tota aquesta feina més burocràtica. I determinades famílies, que només venen als serveis socials per una qüestió puntualment econòmica, no necessitarien venir. Podríem dedicar més hores de feina a treballar els acompanyaments i les relacions familiars, fer grups de criança, grups d'acompanyament a dones... Ja s'està fent, però es fa quan hi ha temps o d'una manera menys planificada. Tens tanta feina assistencial (i menys d'empoderadora) que no hi ha temps per dedicar a aquests projectes més comunitaris. L'RBU garantiria almenys uns serveis bàsics. Segurament hi hauria gent que no la sabia gestionar, però això també passa ara! Molta gent, sí, i podria disminuir aquesta pressió de pensar «no tinc res per menjar, ni per pagar els subministraments». Hi ha moltes coses que nosaltres no podem solucionar, i treballem amb pressió, crits, amenaces. Amb les necessitats bàsiques cobertes, això disminuiria. Tot i que l'RBU hauria d'anar acompanyada de moltes altres accions polítiques, com la regulació dels preus del lloguer o la municipalització dels serveis bàsics.

L'RBU posa en dubte que la vida hagi de dependre del treball assalariat.

Quanta gent fa cures? O necessita temps per crear projectes artístics o educatius? Tenim dret a viure sense haver d'estar obligats a precaritzar-nos o a fer una aturada en un moment de la vida! Les persones que no poden treballar ja tenen algun tipus de prestació, però tenen molts condicionants, costa molt que es tramitin... Igual que l'ingrés mínim vital, que queda molt bé de cara a la galeria, però és molt complex de tramitar.

“L’RBU hauria d’anar acompanyada de moltes altres accions polítiques, com la regulació dels preus del lloguer o la municipalització dels serveis bàsics”.

Quines feines creus que no pots fer per falta de temps i que hauries de fer?

Com a educadors i educadores ens deslliurem d’una gran part de la burocràcia, però sí que podríem fer menys part administrativa i podríem fer més intervenció. Estem fent programes d’intervenció a les escoles, tallers preventius, programes en el medi obert... De feina, n’hi ha molta! Acompanyar les famílies, anar a domicilis... Ho anem fent, però anem fent sobre la necessitat i l’emergència. Si tens un cas d’emergència d’una família a qui tallen la llum o que no té per menjar, deixes la resta; no pots dir «no, és que estic fent esport amb els joves», que també és necessari, i les emergències passen al davant. Nosaltres treballem per a tota la població; podríem treballar comunitàriament, vetllar perquè tothom tingui oportunitats, perquè tothom pugui viure i decidir el seu camí. Perquè les persones puguin decidir què volen ser, no el que els ha tocat ser.

Es diu que l’RBU substituiria els ajuts i prestacions que existeixen ara. Què et sembla?

Potser simplificaríem. M’he trobat casos de persones a qui, després d’un any, han donat el grau II de dependència, que et dona dret que una persona del servei d’atenció domiciliària vingui a casa teva, però no hi ha recursos. No tindran ningú perquè no hi ha recursos humans. Si a tu la vida et va bé, cap problema, però quan comences a tenir necessitats, és quan veus els dèficits d’aquest sistema. A més, els ajuts i prestacions no donen per viure dignament, donen per viure amb precarietat o per sobreviure. Si ja és complicat per a les persones que estan treballant, imagina’t per a les persones que no poden treballar.

Amb l’RBU canviaria fins i tot el concepte de serveis socials.

Segurament. Ho podríem enfocar més d’una manera comunitària, educativa, dedicar més a treballar la cohesió com a societat, la manera de veure l’altre, abordar el tema de les addiccions a drogues i pantalles amb els joves, fer grups de criança i accions que ara es fan, però que a vegades només hi té accés qui ho paga. En definitiva, no tenir aquestes ràtios que tenim. I ho dic des d’un poble petit, on estem donant hora per a la setmana que ve, però a les grans ciutats estan donant hora a un mes i mig o dos mesos vista. Tenen una pressió assistencial molt més gran que la que tenim als pobles petits. Nosaltres

tenim una manera de treballar més pròxima i tenim els recursos més a prop, tot i que en tenim menys. Si t'arriba una família a l'estiu, segurament pots gestionar que els infants vagin al casal d'estiu, però si aquesta família arriba a una ciutat gran, abans no l'ha atès un educador o una educadora social, ja ha passat l'estiu. Quan m'ho imagino, penso que amb l'RBU, en un poble de 2.500 persones, les condicions canviarien molt, canviaria molt la qualitat de vida de les famílies, de totes. Hi ha qui diu «hi ha gent que no treballarà»; ara també n'hi ha de gent que no treballa. És un canvi de paradigma. **Q**

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- «Gent que treballa en cultura, per una renda bàsica universal i incondicional» [en línia] <<https://nativa.cat/2020/04/gent-que-treballa-en-cultura-per-una-renda-basica-universal-i-incondicional/>> [Consulta: 28 de setembre de 2022].
- Renda Bàsica Ara! i si no és ara, quan? [en línia] <<http://www.rendabasicara.org/>> [Consulta: 28 de setembre de 2022].

CITA ARTICLE

BLÁZQUEZ, Sara. «La renda bàsica universal, o com recuperar les lògiques de l'educació social». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 60-69.

RESUM

La renda bàsica universal és una assignació monetària per a totes les persones, independentment de la seva situació o condició, amb l'objectiu de satisfer les necessitats materials considerades elementals de les persones. Aquest reportatge imagina l'escenari d'aplicar-la i els efectes que tindria en l'educació social.

Paraules clau: renda bàsica universal, redistribució de la riquesa, intervenció comunitària

ABSTRACT

Universal Basic Income is a monetary allocation for all people regardless of their situation or condition intended to cover what are considered to be their basic needs. This report imagines the scenario of its application and its effects on social education.

Keywords: universal basic income, redistribution of wealth, community intervention

Regularització i inserció laboral: dignificar el procés oferint oportunitats formatives

Andrea Lizana Pérez

Després de tres anys sense poder formalitzar un contracte, ni llogar un pis, ni poder formar-se oficialment, en Morrow començarà a treballar amb un contracte indefinit. Això li permetrà desbloquejar la seva situació d'irregularitat administrativa.

Com ell, més de cent mil persones es troben en situació administrativa irregular a Catalunya, segons calculava la Taula del Tercer Sector fa un any. Una població tan invisibilitzada que ni tan sols existeixen estadístiques globals i precises que recullin aquesta xifra, i s'ha de recórrer a estimacions o estadístiques parcials. Són persones migrants que, un cop superades totes les fronteres físiques per arribar a Catalunya, es troben un mur administratiu. El procés de regularització es pot allargar anys.

Davant d'aquesta situació, la Fundació El Xiprer a Granollers, en col·laboració amb la patronal empresarial PIMEC Vallès Oriental, han creat una fórmula per accelerar el procés, amb un itinerari formatiu i d'acompanyament que està resultant en garantia d'èxit i al qual cada vegada se sumen més empreses. Un projecte que avança al marge del sistema i que està posant la dignitat humana al centre en el procés de regularització de les persones migrants.

Actualment, la via més recurrent per aconseguir viure de manera regularitzada és l'arrelament social. «Més que un informe d'arrelament, és un informe de supervivència», assegura Carlos Parra, referent d'acció social a la Fundació El Xiprer.

Per iniciar els tràmits, la persona sol·licitant ha d'acreditar que fa tres anys que és al territori, ha de presentar un contracte laboral i ha d'haver realitzat dos cursos d'idiomes, de català i castellà, de quaranta-cinc hores cadascun d'ells.

Per certificar l'estada cal el padró, que en molts municipis ha d'anar vinculat a un domicili fix, però tanmateix la llei no permet fer contractes de lloguer a persones en situació d'irregularitat administrativa. Tampoc val qualsevol contracte laboral; la llei demana un contracte d'un any a jornada completa. Això contrasta amb la realitat del mercat laboral, on la taxa de temporalitat arriba al 31,4% de la població estrangera.

Durant els tres anys que cal esperar per començar el procés, les persones en situació d'irregularitat administrativa no poden accedir a les ofertes del mercat laboral ordinari i han de sobreviure a través de feines no regulades. Tampoc poden formar-se amb certificació oficial. La llei d'estrangeria també els impe-

■ **Andrea Lizana Pérez**, periodista especialitzada en comunicació per a la transformació social. Actualment treballa com a consultora a Tandem Social i com a periodista independent.

deix demanar una prestació social, denunciar un delictes a comissaria, obrir un compte bancari o visitar la família al país d'origen.

Un oasi enmig de la ciutat

Davant d'aquesta situació, ja fa 25 anys que El Xiprer s'ha convertit en un oasi dins la ciutat de Granollers. Un espai amb un gran jardí i menjador cedit per la família Quincoces Riera, on han aconseguit generar un ambient familiar amb persones nouvingudes provinents de diferents cultures.

Aquest projecte va començar amb la missió d'obrir les portes i oferir un àpat a aquelles persones que en tinguessin necessitat. Amb l'excusa del menjar a taula, s'ha anat teixint un entramat de projectes per vincular persones entre elles i a la ciutat. «L'esmorzar ens serveix per oferir orientació a les persones nouvingudes i, alhora, coneixen altres persones en la seva mateixa situació. A través d'aquest projecte, podem fer xarxa amb altres agents com Creu Roja o els serveis socials de l'Ajuntament. És un punt d'arribada que facilita l'aterratge a la ciutat», explica Parra.

El Xiprer compta amb un miler de persones que hi donen suport econòmic i cent cinquanta voluntaris, que el 2021 van arribar a servir més de 12.000 àpats i que gestionen un magatzem d'aliments que ofereix servei a més de 5.000 persones.

«Arriba un moment en què, amb el caliu, l'orientació i la xarxa social que els oferim, no n'hi ha prou. La necessitat passa a ser la formació per millorar la seva situació laboral. Tenen la inquietud que, quan arribi el moment de contactar amb una empresa, no tindran gaire per oferir, ja que la seva experiència laboral dels darrers anys ha estat treballant del que podien. Es pregunten com poden convertir això en un currículum atractiu», explica Parra.

Recollint aquestes inquietuds, el 2020 des d'El Xiprer es va plantejar trobar-hi alguna solució. Juntament amb Dimas, una empresa d'inserció laboral que treballa a Granollers i al Vallès Oriental, veien que l'administració no cobria aquesta necessitat.

Adaptar-se al territori per generar impacte

L'objectiu del projecte era clar: tancar el cercle. Per això, la clau era vincular empreses al projecte, amb la voluntat de generar l'oportunitat laboral i, per tant, la regularització de la persona participant. I alhora oferir personal format i amb unes garanties a les empreses del territori.

«Nosaltres aportem persones formades i de les quals coneixem l'actitud i el perfil.», expliquen des d'El Xiprer.

Com que no es tracta d'una formació oficial, per tal de garantir la inserció laboral, van decidir analitzar les necessitats del territori. «Ens vam preguntar quines necessitats hi ha al territori i quins són els perfils d'empresa amb més presència, per poder-los

“Si realment volem tenir un impacte, hem de conèixer el territori i adaptar-nos a la realitat de les empreses i les persones.”

formar personal». El Vallès Oriental és una zona amb una forta presència del sector logístic, de manera que van optar per dur a terme una formació en mosso de magatzem.

«Si realment volem tenir un impacte, ens hem d'adaptar a la seva realitat», diu Parra. A

la de les empreses i a la de les persones participants, que no poden dedicar tota la seva jornada a formació, ja que necessiten treballar per subsistir. Per això la formació s'estructura en vuitanta hores, concentrades en dos mesos, amb les quals aprenen les funcions d'un mosso de magatzem, obtenen el carnet de carretoner, aprenen l'idioma i es formen en drets laborals.

La patronal PIMEC va rebre la proposta amb optimisme i ho van començar a promoure a les empreses. Un teixit empresarial que, no sense alguns dubtes inicials, ha vist una oportunitat per formar persones amb una gran motivació per treballar, allunyant-se dels estereotips per qüestió d'origen i nacionalitat que sovint dificulten l'accés de les persones migrants al mercat laboral.

◀ Foto: Visita a un centre logístic en el marc de la formació teòricopràctica. Autoria: Fundació El Xiprer.

Així, l'octubre de 2020 iniciaven la primera promoció de la Formació en Inclusió i Prelaboral. Però malgrat la bona predisposició de tots els agents implicats, el projecte va tornar a topar amb el mur administratiu.

«A l'inici ho vam plantejar com un programa formatiu amb un període de pràctiques a l'empresa. Però ens vam trobar que, per poder obtenir un contracte de pràctiques, havien d'estar donats d'alta a la Seguretat Social, una regulació feta per protegir l'abús laboral dels joves, però que, per contra, afegeix una barrera més al col·lectiu de persones en situació d'irregularitat administrativa, que no poden estar donades d'alta a la Seguretat Social», lamenta Parra.

Aquesta situació comporta que l'empresa els ha d'oferir directament un contracte laboral. Davant d'aquest fet, El Xiprer va decidir fer trobades amb PIMEC i la Unió Empresarial Intersectorial (UEI) amb l'objectiu de demanar un vot de confiança.

«Nosaltres ens vam comprometre a fer els tràmits administratius i a vetllar per la selecció de la persona i fer-ne el seguiment», assegura Parra.

Un projecte frenat per una administració col·lapsada

Un cop les empreses van acceptar, apareixia una nova barrera: el temps d'espera. La formació es fa a persones que estan a punt de complir els tres anys de residència, de manera que, en acabar la formació, puguin passar immediatament a la inserció laboral i iniciar els tràmits de regularització. Tanmateix, aquests tràmits es troben aturats. «Des que una empresa decideix que vol tenir un treballador fins que el pot donar d'alta, ara mateix poden passar sis mesos. No és el mateix dir-li a un empresari que en tres mesos podrà tenir el treballador, que dir-li que haurà d'esperar mig any quan la necessitat que necessita cobrir la té ara», explica Carlos Parra.

▼ Foto: Una de les cinc promocions del projecte de «Formació en Inclusió i Prelaboral» realitzada fins ara. Autoria: Fundació El Xiprer.

Les mateixes treballadores del Consell Municipal d'Immigració de Barcelona (CMIB) van publicar una queixa de la situació a través d'un comunicat el febrer de 2022, en el qual denunciaven que hi ha uns vint-i-dos mil expedients sense revisar i uns disset mil en tràmits diversos, als quals cal sumar els més de tres mil recursos que també porten un endarreriment de set mesos per ser resolts.

«L'administració no està a l'alçada de les circumstàncies. És la primera vegada que una patronal fa una demanda de regularització de persones per tal que es puguin formar i oferir-los feina. Tots els agents socials estem alineats i l'administració és la que no està responent a aquesta necessitat», lamenta Parra.

Malgrat tot, a mitjans de 2022, havien format 78 persones, i un 36% ja estan re-

gularitzades o en procés de regularització gràcies a la inserció laboral. També compten amb una vintena d'empreses vinculades al projecte.

Xavi Palou, gerent d'Apper Outsourcing, empresa de logística, admet que haver d'esperar no és la situació desitjable, però que, amb una certa adaptabilitat, l'espera val la pena. «Tens garantia que la persona que t'enviaran és vàlida», afirma Palou. «I el més important, tenen una gran actitud i predisposició per treballar i fer-ho bé. Al final la resta ho poden anar aprenent, però el que més trobo a faltar actualment al mercat de treball és actitud», afegeix. Ara ja tenen tres persones integrades a la plantilla. El següent que s'ofereix des de la Fundació també és un factor de tranquil·litat, assegura.

En Famara Signate, de vint-i-dos anys, va ser el primer a entrar a treballar a l'empresa. Va acabar la formació el darrer trimestre de 2021. «Estic molt agraït per tota l'ajuda rebuda i m'agrada molt tenir feina i veure com vaig progressant», explica entre somriures. Tot i així, reconeix que ha estat dur arribar fins aquí i diu que no entén per què «es complica allò que és fàcil». En Famara continua fent cursos i té la intenció de reprendre els estudis reglats per acabar l'ESO.

En canvi, en Bouba Maria, també de vint-i-dos anys, encara ha d'esperar un any per poder iniciar els tràmits, tot i haver realitzat l'itinerari formatiu, a causa de la data del seu padró. Ara treballa del que va trobant, des de feines en magatzems fins a netejar cases. «M'agrada molt aprendre i tinc molt interès per la informàtica, però no puc formar-me oficialment. Quan et passes el dia sense fer absolutament res, no pots evitar acabar pensant en coses negatives i a fer qualsevol cosa per supervivència», admet.

La força del compromís social

Aquest projecte ha anat creixent gràcies a un ecosistema de col·laboració. «És un projecte que no té cap cobertura per part de l'administració», diu Carlos Parra.

“És la primera vegada que una patronal fa una demanda de regularització de persones per tal que es puguin formar i oferir-los feina.”

En Carlos n'és el referent, però té el suport dels voluntaris d'El Xiprer, que acompanyen com a parelles lingüístiques i també buscant noves empreses col·laboradores. Comissions Obreres hi està implicada formant en drets laborals les persones participants. També compten amb el suport del Col·legi d'Advocats, que els fa assessorament en els tràmits administratius; i l'administració local els ha facilitat espais per dur a terme la formació.

«La suma de forces de la societat civil ha estat clau», assegura Daniel Boil, president de PIMEC Vallès Oriental. Boil creu que un dels factors d'èxit d'aquesta iniciativa ha estat generar una cadena de confiança. «Jo ja coneixia El Xiprer i per mi és sinònim de serietat, i alhora els empresaris vinculats a PIMEC confien en les nostres propostes», argumenta. Aquesta mateixa cadena de confiança i el compromís de la patronal han servit per exercir pressió davant l'administració per agilitzar alguns expedients. Totes dues organitzacions van presentar un escrit conjunt

davant el Síndic de Greuges demanant la resolució de les demores, i van contactar amb diferents representants de les administracions locals.

“El nostre objectiu és que es puguin fer les formacions amb el nostre suport fins i tot a la seu de les patronals, que són qui detecten les necessitats de les empreses.”

Ara el següent repte, diu, és explicar l'experiència positiva de les empreses que ja ho han provat per animar les que encara tenen dubtes, ja que hi ha molt desconeixement. «La idea és anar a poc a poc, fent passos petits però fermes, per crear dinàmiques sostenibles», conclou.

Visions de futur

Des de la Fundació asseguren que el volum de persones en situació d'irregularitat administrativa que compleixen els requisits i estan interessades en la formació desborda les seves possibilitats. «Des que vam començar ha corregut molt la veu, perquè veuen que el projecte té una sortida real, veuen que després d'aquests tres anys hi ha oportunitats», diu Carlos Parra, referent del projecte.

La previsió és formar unes cinquanta-cinc persones a l'any entre la formació de Dimas i El Xiprer, intentant que altres entitats socials i laborals puguin replicar el projecte.

També aposten per obrir la formació a nous sectors, i es vol explorar el sector de les plaques solars per poder formar personal com a instal·ladors de plaques. «El gremi d'instal·ladors ho està rebent favorablement, perquè veuen que són persones igual de

vàlides que altres», afirma Parra.

«El nostre objectiu és que es puguin fer les formacions fins i tot a la seu de les patronals, que són qui detecten les necessitats de les empreses, amb el nostre suport», assegura Parra.

El Xiprer ha generat un projecte amb un triple impacte. Dignificant la vida de les persones migrants, donant resposta a les necessitats empresarials, i transformant la percepció d'aquest col·lectiu i la seva realitat. Un projecte que escriu nous relats i línies d'intervenció al marge d'un sistema que de moment no sap donar resposta a aquesta realitat social al nostre país.

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- Comunicat del Consell Municipal d'Immigració de Barcelona davant la situació d'acumulació d'expedients d'estrangeria sense resoldre [en línia] <https://ajuntament.barcelona.cat/consell-municipal-immigracio/ca/noticia/comunicat-del-cmib-davant-la-problematia-amb-les-cites-destrangeria-2_1152948> [Consulta: 6 de juliol de 2022].
- «Fronteres de paper: la irregularitat administrativa i la invisibilització de les persones». *Dossier Catalunya Social*. Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. Núm. 61 [en línia] <https://www.tercersector.cat/sites/default/files/2021-04/dossier_catalunya_social_fronteres_de_paper_taula_3r_sector_abril_2021.pdf> [Consulta: 27 de maig de 2022].
- Institut Nacional d'Estadística [en línia] <<https://www.ine.es/>> [Consulta: 27 de maig de 2022].

CITA ARTICLE

LIZANA PÉREZ, Andrea. «Regularització i inserció laboral: dignificar el procés oferint oportunitats formatives». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educaadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 70-77.

RESUM

Aquest article reflexiona al voltant de la creació d'un itinerari formatiu i d'acompanyament a la inserció com a resposta propositiva davant d'una situació de desemparament administratiu del col·lectiu de persones migrants, implicant-hi agents de l'entorn com el sector empresarial.

Paraules clau: inclusió laboral, regularització, formació professional

ABSTRACT

This article reflects on the creation of a training and integration path as a proactive response to a situation of administrative helplessness for migrant people, involving agents from the region, such as the business sector.

Keywords: labour inclusion, regularisation, job training

Cohabitatge sènior, una alternativa per envellir en comunitat

Èlia Pons Pic

Walden XXI i Can 70 són dos projectes d'habitatge cooperatiu que han nascut d'un grup de gent gran que vol viure la darrera etapa de la seva vida de manera col·laborativa, autònoma i autogestionada.

Dues iniciatives pioneres a Catalunya

«La generació dels anys cinquanta del segle passat som la darrera generació que hem tingut cura dels nostres pares, però som la primera que no volem que els nostres fills s'encarreguin de nosaltres», explica Josep Maria Ricart, un dels impulsors de Walden XXI, un iniciativa de cohabitatge sènior. Aquests projectes són una alternativa comunitària d'habitatge per a les persones grans cada vegada més estesa a Catalunya i a la resta de l'Estat espanyol.

Concretament, Walden XXI aplega a hores d'ara una trentena de persones, d'entre 55 i 70 anys, que han decidit viure l'última etapa de la seva vida en comunitat i de manera autogestionada en un antic hotel

dels anys setanta del segle passat ubicat a Sant Feliu de Guíxols (Baix Empordà). Es tracta de la primera cooperativa de cohabitatge sènior a Catalunya. «El model que hem escollit és el d'habitatge cooperatiu en règim de cessió d'ús, que implica que la propietat és de tots els socis de la cooperativa», explica Ricart.

Així, els membres de la cooperativa han comprat l'edifici en desús i el rehabilitaran de manera integral per construir-hi un total de 31 apartaments. El projecte compta també amb espais comunitaris, com ara sales polivalents, cuina comunitària, menjador, biblioteca, bugaderia, jardí interior, trasters, infermeria i un espai de fisioteràpia. «Hem volgut crear el nostre projecte de futur des de la base, buscant la localitat

▼ Foto: Membres de Can 70 durant una assemblea. Cedida per Can 70/Walden XXI.

zació i dissenyant-lo juntament amb els arquitectes. Com qualsevol altra persona, tenim dret a decidir com i amb qui volem viure», assenyala un dels fundadors de Walden XXI.

El nom del projecte està inspirat en l'obra de Henry David Thoreau, conegut sobretot pel seu llibre *Walden o la vida als boscos*, on descriu les seves reflexions sobre una vida senzilla a la natura i lluny de la tecnologia. «Va ser un dels impulsors del discurs sobre la desobediència civil, i d'aquí vam beure nosaltres. Al final, el que fem té un punt de desobediència. Ho portem al nostre ADN», assenyala Ricart.

Can 70 és un altre projecte de cohabitatge sènior creat a Catalunya, format per una vintena de persones d'entre 55 i 70 anys, la majoria dones. En aquest cas, és

l'Ajuntament de Barcelona qui els ha cedit un solar, situat al barri de Sarrià de Barcelona, on s'hi construirà un edifici amb 32 habitatges, a més d'espais comuns i serveis compartits. La filosofia que hi ha al darrere és ben clara: «Volem un envelliment digne, que ens permeti participar i col·laborar per decidir conjuntament sobre com volem viure els darrers anys de la nostra vida», explica Anna Corrons, membre de Can 70.

El grup ja fa més de sis anys que treballa per crear el projecte de cohabitatge sènior. «Durant aquests anys, ens hem pogut consolidar com a grup, de manera que hem arribat a les fases decisòries amb una cohesió grupal i uns hàbits de treball comuns», assenyala Corrons. Can 70, igual que en el cas de Walden XXI, s'organitza en comissions i treballa sempre de forma assembleà-

ria. «Cadascú ha d'estar en alguna comissió i col·laborar en el projecte comú», remarca Corrons.

Aquests dos projectes d'habitatge cooperatiu s'emmirallen en altres iniciatives creades anteriorment, en l'àmbit tant estatal com mundial. L'origen del cohabitatge sènior es remunta als anys seixanta del segle passat a Dinamarca, on sorgeix el model Andel, una comunitat d'individus que conviu en un conjunt residencial sota la fórmula de

“Volem un envelliment digne, que ens permeti participar i col·laborar per decidir conjuntament com volem viure els darrers anys de la nostra vida.”

cooperativa. A partir d'aquí, aquest model es va començar a estendre per tots els països nòrdics, així com a altres països europeus com Holanda o Alemanya, i als Estats Units i al Canadà. A Espanya existeix el centre social de convivència Trabensol, a Torremocha de Jarama (Madrid), una iniciativa de cohabitatge sènior pionera a l'Estat, juntament amb Los Milagros, a Màlaga.

Una alternativa a les residències?

L'envelliment poblacional és una realitat constatada al que coneixem com a «món occidental». Segons estima l'Organització Mundial de la Salut (OMS), entre el 2020 i el 2030, el percentatge de població mundial més gran de 60 anys augmentarà un 34%. De fet, a Catalunya, segons les projeccions demogràfiques de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), es preveu que, el 2030, les persones de 65 anys o més sumaran fins a 1.785 milions, el 22,3% del total d'habitants. Davant aquesta realitat, és evident que el model actual d'equipaments i serveis per a la gent gran ha de canviar per tal de ser capaç d'adaptar-se a les noves necessitats que sorgeixin i a la demanda d'atencions diverses i més personalitzades.

geixin i a la demanda d'atencions diverses i més personalitzades.

En aquest sentit, projectes com Walden XXI i Can 70 poden ser una bona opció per a qui vulgui viure un envelliment col·laboratiu i autogestionat. Sobre si són una alternativa o no al model imperant de les residències per a gent gran, Josep Maria Ricart ho té clar: «Som l'alternativa

a les residències mercantils que fan negoci amb la nostra vellesa», expressa, taxatiu. «Normalment, l'envelliment passa o bé per quedar-se sol a casa i, si arriba la dependència, fer front a unes despeses importants perquè una persona et cuidi, o bé anar a una residència. Què passa amb les residències? Que les públiques estan massificades i hi ha una llarga llista d'espera, i les privades són caríssimes, amb quotes de gairebé 2.000 euros mensuals», afegeix Ricart. Segons l'estadística de serveis socials bàsics de l'Idescat, del total de places en residències de gent gran a Catalunya –unes seixanta mil–, el 60% són en residències privades, el 23% són d'iniciativa social i tan sols un 17% són públiques.

Les dades de l'Idescat demostren també que el nombre de persones majors de 65 anys que viuen soles a Catalunya ha augmentat un 10,8% en quatre anys, període en què també ha incrementat un 18,5% el col·lectiu d'entre 50 i 64 anys que viu sense companyia. Més concretament, unes 150.000 persones majors de 80 anys viuen soles a Catalunya, la major part de les quals són dones. Per Anna Corrons, el model

d'habitatge cooperatiu per a gent gran és una solució davant la solitud no volguda que pateixen les persones de la tercera edat. «A les residències sembla que no hi sigui aquesta solitud, però no patir solitud no vol dir tenir persones al voltant, sinó poder

“Som l'alternativa a les residències mercantils que fan negoci amb la nostra vellesa.”

pensar, participar, decidir... Així és com volem viure la nostra vellesa», destaca.

Per la seva banda, Jaume Elias, membre de Can 70, opina que el cohabitatge sènior és una opció més per viure la vellesa. «Per nosaltres, és l'opció més semblant al que tenim actualment, perquè considerem que les residències són difícilment assimilables a una llar, tal com les entenem avui en dia. Tanmateix, les residències són la solució per a molta gent», explica. I afegeix: «El que volem és que estiguin dignificades i que comptin amb els recursos que necessiten».

De fet, arran de la pandèmia de la covid, s'ha evidenciat la situació precària que

▼ Foto: Membres de Can 70 durant una assemblea. Cedida per Can 70/Walden XXI.

viuen algunes residències, que es troben saturades i infradotades de personal. Segons Quico Mañós, educador social especialista en atenció a la vellesa i la dependència, l'actual repte que tenen les residències és canviar la seva metodologia i adaptar-la al segle XXI. «Cal canviar la filosofia de les residències. Una residència no és un lloc on em dutxen, em vesteixen i em donen menjar. Una residència ha de ser un espai de vida, no un espai de treball protocol·litzat», sentència.

Un canvi cultural

Durant els darrers anys, s'ha pogut constatar un canvi cultural en la gent gran i respecte a la gent gran. Segons Quico

Mañós, abans hi havia una cultura més proteccionista, però ara moltes persones grans s'han empoderat. «Les persones grans, que habitualment havien tingut un paper residual a la societat, volen ser protagonistes, volen participar en la societat i decidir sobre la seva vida», explica l'educador social. Iniciatives com el cohabitatge sènior exemplifiquen aquest canvi cultural. Paral·lelament, les polítiques públiques per a la gent gran també han evolucionat. «S'han potenciat i fomentat una sèrie d'espais per a la participació de la gent gran, com tota la xarxa de casals i centres socials, on s'intenta treballar des d'una perspectiva més participativa i comunitària», explica Mañós.

Passar de l'estigma negatiu enfront de la vellesa, ple d'estereotips i prejudicis, a una perspectiva segons la qual la gent gran decideix les seves opcions per viure la resta de la seva vida, governant-se a si mateixa, és el salt més important dels darrers anys. Aquest canvi s'ha produït tant per l'augment de les expectatives de vida com per la globalització i, sobretot, per la mateixa demanda de la gent gran d'enriquir-se i aprendre en edats més avançades, gaudint de l'oci i del desenvolupament personal. Aquesta és l'essència de l'envelliment actiu, no en clau d'ocupar el temps lliure fent coses, sinó en el sentit de desenvolupar capacitats personals, de sentir-se bé i continuar sent un adult actiu, donant significat i valor als darrers anys de vida, tal com escriu la pedagoga i gerontòloga Lourdes Bermejo a l'article «Envelliment actiu, pedagogia gerontològica i bones pràctiques socioeducatives amb persones adultes grans».

Els projectes de cohabitatge sènior també segueixen aquesta lògica participativa. Pel que fa a l'entorn, els membres de Walden XXI i Can 70 no tenen cap dubte que l'espai on volen viure no pot significar *aïllament*, sinó el contrari. Volen viure la seva nova realitat al barri, incorporant-lo a la seva quotidianitat. Volen fer-s'hi presents i oferir-se per ajudar i participar en les acti-

vitats. «Disposarem d'espais comuns i d'activitats obertes als veïns i veïnes del barri. Alhora, participarem activament en les activitats que s'hi duguin a terme, construint vincles socials i comunitaris amb el nostre entorn», explica Jaume Elias, de Can 70.

Respecte al vessant de les cures, els projectes de cohabitatge sènior preveuen que siguin comunes i es cobreixin entre totes i tots els membres del projecte. «La idea és atendre entre totes les necessitats que vagin sorgint a mesura que vagin passant els anys, fins allà on puguem arribar i sense incloure casos d'hospitalització», explica Anna Corrons. En aquest sentit, des de Can 70 es va elaborar una «guia de cures» on s'especifica el model que cal seguir, pel que fa tant a les cures a la casa compartida com al suport per afrontar les dependències i tot el que gira al voltant de la mort.

Educació social i envelliment actiu

Tal com indiquen diversos autors, el paradigma de l'envelliment actiu cal entendre'l com un concepte integrador i inclusiu, centrat en les capacitats i en les noves possibilitats de desenvolupament i creixement de la gent gran, de tal manera que continuïn sent un potencial actiu per a la societat. En aquest sentit, el paper de l'educador social resulta

cabdal davant les demandes de noves necessitats de la gent gran, sobretot en l'àmbit socioeducatiu. Com indica Quico Mañós, «per a l'educació social esdevé un autèntic repte contribuir a construir societats on hi tinguin cabuda totes les edats, en la mateixa mesura

“Per a l'educació social esdevé un autèntic repte contribuir a construir societats on hi tinguin cabuda totes les edats.”

en què els models d'atenció i polítiques públiques han anat evolucionant cap a una dinamització i una relació intergeneracional».

De fet, hi ha un consens general en què ja no és viable donar una resposta des d'una perspectiva exclusivament assistencialista o merament paternalista, atesa la seva demostrada ineficàcia. El problema és que la vellesa ha estat considerada durant molts anys com una malaltia, i l'estigma s'arrossega. Tanmateix, com assenyala Quico Mañós, «la gent gran té un potencial enorme i s'han de generar espais de participació i reivindicar aquesta participació i aquests espais de diàlegs entre generacions, perquè, si no, acabem

esquarterant la societat en territoris d'edat. Per a la persona gran, la millor notícia seria que fos considerava una persona normal, un ciutadà o ciutadana de ple dret i amb les mateixes oportunitats que la resta». Així, continua Mañós, «des de l'educació social s'han de plantejar i desenvolupar programes que permetin a aquest col·lectiu de gent gran optimitzar les seves potencialitats per a l'autonomia, la promoció de la salut, l'educació i la participació social».

A part de la medicalització i l'assistència que sigui necessària, Mañós insisteix en el fet que «hi ha vida, i totes les persones tenen dret a viure i tenir altres activitats que les omplin, des de la seva història de vida, des de l'oci i les coses que els agraden, des dels seus significats personals». En aquest sentit, les experiències de cohabitatge poden ajudar a millorar la vida de les persones que les integren i el seu entorn, perquè també tenen cura de la individualitat dins la col·lectivitat. L'educació social pot contribuir a treballar tots aquests elements i generar noves oportunitats. Com indica Quico Mañós, «si la deixen fer, l'educació social pot fer molt, i podria fer encara molt més». **Q**

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- Autoria col·lectiva de Can 70. «Can 70, un projecte d'envelliment en comunitat», *Barcelona Societat*. Núm. 25 (2020), p. 143.
- BELCHI ROMERO, Gema; MARTÍNEZ DE MIGUEL LÓPEZ, Silvia; SALMERÓN AROCA, Juan Antonio. «Competències del professional de l'educació social en la promoció de l'envelliment actiu». *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*. Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés. Universitat Ramon Llull. Núm. 76 (2020), p. 32-54.
- BERMEJO, Lourdes. «Envelliment actiu, pedagogia gerontològica i bones pràctiques socioeducatives amb persones adultes grans». *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*. Facultat d'Educació Social i Treball Social Pere Tarrés. Universitat Ramon Llull. Núm. 51 (2012), p. 27-44.
- MAÑÓS, Quico. «Educació i gent gran: dels antecedents als reptes de la intervenció». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 7 (2006), p. 9-32.

CITA ARTICLE

PONS PIE, Èlia. «Cohabitatge sènior, una alternativa per envellir en comunitat». *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 24 (desembre 2022), p. 78-85.

RESUM

La vellesa és, sovint, una etapa vital invisibilitzada i estigmatitzada. Tanmateix, avui dia, cada vegada hi ha més iniciatives col·laboratives i participatives nascudes de la mateixa gent gran, sota una premissa de reapropiació de la vellesa com una etapa vital activa i autònoma. En són un exemple els projectes de cohabitatge sènior.

Paraules clau: envelliment, cohabitatge, comunitat

ABSTRACT

Old age is often an invisible and stigmatised stage of life. However, nowadays, there are more and more collaborative and participatory initiatives from elderly people themselves aiming to live in a more active and autonomous way. An example of this are senior cohousing projects.

Keywords: aging, cohousing, community

Quaderns d'Educació Social

Quaderns d'Educació Social: una eina de difusió i aprofundiment de temes d'interès per a l'Educació Social.

Fem-los créixer!

Si us agraden els *Quaderns*, doneu-los a conèixer al vostre entorn! Ensenyeu-los, compartiu-los, etiqueteu-los a les xarxes amb **#QuadernsES**.

Sempre a mà. Els QES en línia

Consulteu la col·lecció dels *Quaderns* al RACO (Revistes Catalanes amb Accés Obert). Hi trobareu, en accés obert, tots els articles complets, excepte els del darrer número publicat cada any.

www.raco.cat/index.php/QuadernsEducacioSocial/

Subscripció

Al CEESC oferim la possibilitat de subscriure's als *Quaderns* a totes aquelles persones que ho desitgin, estiguin o no col·legiades amb nosaltres.

- › Entrant a la nostra web www.ceesc.cat.
- › Trucant al 934 521 008.
- › Enviant un correu a comunicacio@ceesc.cat.

Poseu-vos en contacte amb nosaltres si voleu rebre algun exemplar de números anteriors en paper.

Què us agradaria llegir al proper número?

Volem rebre les vostres impressions sobre els *Quaderns d'Educació Social* per seguir millorant-los i adaptant-los a la realitat de la professió. Feu-nos arribar realitats que cal fer visibles, qüestions que us preocupen, temes que caldria aprofundir... al correu comunicacio@ceesc.cat.

La celebració enguany dels 15 anys de la creació dels *Documents Professionalitzadors* ens permet interrogar-nos sobre la seva vigència, tenint en compte l'escenari socioeducatiu contemporani. Sembla que, en un context de retrocés dels drets socials, l'educació social camini cap a una cruïlla on el control i la gestió social siguin el centre de les accions, en detriment de la nostra funció educativa.

El monogràfic de *Quaderns* que teniu entre les mans pretén ser un espai d'obertura a la reflexió a través de la revisió dels *Documents* des de diferents òptiques; ja sigui fent un recorregut genealògic de la seva gestació, com donant veus als professionals que coordinen programes i projectes en l'àmbit de treball de l'educació social, i passant per la veu dels estudiants universitaris en relació amb la seva formació.

Més enllà del monogràfic, s'ha plantejat l'abordatge d'alguns dels reptes actuals de la professió.

COL·LEGI D'EDUCADORES I EDUCADORS
SOCIALS DE CATALUNYA

www.ceesc.cat

Aragó, 141-143, 4a
08015 Barcelona
Tel.: 934 521 008
ceesc@ceesc.cat

Ibèria, 4
17005 Girona
Tel.: 972 249 276
girona@ceesc.cat

Rambla Ferran, 32
25007 Lleida
Tel.: 973 289 434
lleida@ceesc.cat

Pau Claris, 2
43005 Tarragona
Tel.: 977 104 081
tarragona@ceesc.cat

Ramón Berenguer IV, 11
43500 Tortosa
Tel.: 977 770 177
terresdelebre@ceesc.cat